

Национална стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија со
Акциски план 2024-2026
Нацрт
Јануари 2024

1. Вовед	
1.1.	<p>Резиме на областа или областите на политиките опфатени со стратегијата и клучните правци на делување</p> <p>Оваа Стратегија е мултисекторска. Таа утврдува и спроведува јавни политики во повеќе сродни и меѓусебно поврзани области. Поделена е на пет (5) приоритетни области: институции, интеркултурни политики, општествена кохезија, образование и медиуми. Овие приоритетни области (кластери) секоја во својот дел ги декларираат приоритетите како и од нив произлезените цели кон кои придонесуваат утврдени мерки и активности. Тие на оваа Стратегија треба да ѝ овозможат менување на општествената реалност преку иницирање процеси за поинтегрирано општество. Секоја приоритетна област се концентрира на постоечките јазови, на препораките од неколку клучни документи, стреми да ги пронајде забравените проекти или одново да ги придвижи забавените процеси кои треба да овозможат поголема комуникација и соработка на ниво на општествени сектори.</p> <p>Оваа стратегија ги зема еднаквоста пред законите и државата како и недискриминацијата како едни од основните свои принципи. Овој пристап е во согласност со предусловите за реализација на интеркултурализмот според Советот на Европа (во понатамошниот текст: СЕ), кои ги вклучуваат: човековите права, демократијата и владеењето на правото, еднаквото достоинство и заемната почит, родовата еднаквост, совладувањето на бариерите што го спречуваат меѓукултурниот дијалог и земањето предвид на религиозната димензија. Дополнително, недискриминацијата и ефективната еднаквост се еден од структурните принципи и се предуслови за ефективен придонес на сите за општото добро предвидени во Насоките од Љубљана за интеграција на разнолики општества на Организацијата за безбедност и соработка на Европа (во понатамошниот текст: ОБСЕ).¹ Според овие насоки, забраната за дискриминација повлекува еднаквост пред законот и еднаква заштита со закон, и подразбира отстранување на пречките за ефективна еднаквост. Обезбедувањето ефективна еднаквост, според законот и во практиката, исто така, подразбира позитивна обврска за усвојување целни политики и, секогаш кога е потребно, посебни мерки.²</p>
1.2.	<p>Основ на обврска за подготвување и предлагање на Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026</p> <p>Изработката на Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026 е во согласност со Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија (во понатамошниот текст: ВРСМ) за 2020-2023. Таа</p>

¹ОБСЕ, Висок комесар за национални малцинства, Насоки од Љубљана за интеграција на разнолики општества со образложение, ноември 2012 година, достапни на: <https://www.osce.org/mk/hcnm/100449?download=true>

²Ibid.

е во рамките на заложбите на ВРСМ да работи посветено на подобрувањето на интеркултурната комуникација помеѓу граѓан(к)ите од различните култури, заедници и групи. Односно, како што стои на веб страницата на ВРСМ:

„Владата, целосно почитувајќи го Уставот и меѓународните обврски на Република Северна Македонија, посветено работи на добри меѓусоседски и меѓуетнички односи врз принципите на меѓусебно почитување и толеранција, внатрешна кохезија(...)“.

Стратегијата цели кон исполнување на еден од клучните владини приоритети, согласно Одлуката за утврдување на стратешките приоритети во 2024, бр.414331/8 од 16.05.2023:

„Целосно спроведување на Охридскиот рамковен договор (во понатамошниот текст: ОРД) и градење на граѓанска држава со етничка и социјална кохезија врз принципите на меѓусебна толеранција и почитување“.

Во контекст на примената на новата Методологија за проширување³ и отпочнувањето на процесот на скрининг, фокусот на добри меѓуетнички односи, интеркултурен дијалог и остварување на правата на заедниците уште повеќе добива на важност бидејќи преставува прва област (поглавјето 23, основни човекови права) од Кластерот „Основи“ кој е клучен за напредокот во преговорите со Европската Унија (во понатамошниот текст: ЕУ).

Нацрт-Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026 година, е целосно комплементарна и се надоврзува на претходната Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам 2020-2022 година, усвоена на 162-та седница на ВРСМ одржана на 05.11.2019 година, а разгледана од Комисијата за политички систем и односи меѓу заедниците при Собранието на Република Северна Македонија (во понатамошниот текст: ВРСМ) на дводневна расправа на 03-04.01 2020. Со преоѓањето во втор стратешки циклус, се обезбедува континуитет и се изразува силната недвосмислена определба на ВРСМ во развојот и развивањето на концептот „Едно општество за сите“.

Целта на развојот на концептот беше и остана подобрувањето на интеркултурната комуникација меѓу различните култури и заедници, како и спроведување на препораките на меѓународните тела на Обединетите нации (во понатамошниот текст: ОН), Советот на Европа, Европската комисија (во понатамошниот текст: ЕК), како и Организацијата за безбедност и соработка во Европа.

Исто така, Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026 во целост се заснова на принципот на родова еднаквост и недискриминација како темелни вредности за почитување на човековите права. Воспоставувањето на еднакви можности е обврска на целото општество и претставува отстранување на пречките за воспоставување и остварување на еднаквост меѓу жените и мажите и воспоставување на услови за воведување на еднакво учество на жените и мажите во сите сфери на општествениот живот.

На седницата одржана на 28.01.2020 година, ВРСМ го назначи Координативното тело при Канцеларијата на Претседателот на ВРСМ (во понатамошниот текст: КТ), задолжено за следењето и известувањето за спроведувањето на Акцискиот план на Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам 2020-2022 година и ги планира идните активности.

Како дел од структурата на управување со имплементацијата беше назначено и Постојаното оперативно тело на ВРСМ за едно општество (во понатамошниот текст: ПОТ), и интеркултурализам, чија главна улога е да предлага мерки и активности до

³ Информации достапни на https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-02/enlargement-methodology_en.pdf

Владата поврзани со прашања во врска со развојот на концептот за „Едно општество и интеркултурализам“, да ги разгледува препораките и извештаите на меѓународните тела и комисији и сл. ПОТ се состана три пати, и иако не секогаш во целосен состав, одговори на својата улога.

Во 2021 и 2022 година ВРСМ ги усвои Информацијата со годишниот Извештај за реализирани активности за 2020 година односно за 2021 година и го разгледа и прифати ажурираниот Акцискиот план за спроведување за 2021-2022 година. На 203-тата седница, на 28.11.2023, ВРСМ го усвои и годишниот Извештај за реализирани активности за 2022 година.

Во согласност со определбата на Владата на Република Северна Македонија за партнерство со граѓанското општество во процесот на креирање и спроведување политики, КТ и органите задолжени за имплементација на активностите од Акцискиот план, остварија соработка со голем број на здруженија на граѓани (во понатамошниот текст: ЗГ) од соодветните области. Соработка и постојани контакти се остварија и со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, Советот на Европа и со Канцеларијата на Високиот комесар за национални малцинства при ОБСЕ.

Во втората половина на 2022 се формираше Мрежата за евалуација на имплементацијата составена од претставници на граѓанското општество, која направи дополнителен извештај, со свои насоки и препораки кои треба да се вградат во новата тригодишна стратегија. Во соработка со Канцеларијата на Високиот комесар за национални малцинства при ОБСЕ двајца странски експерти направија уште една независна евалуација со препораки кои беа доставени до КТ и тимот експерти за изработка на новиот нацрт текст на Стратегијата.

Во редовните годишни извештаи за следење на Стратегијата и Акцискиот план (2020-2022) се констатира напредокот во спроведувањето на мерките и активностите, но реално се утврдуваат и слабостите. Со спроведувањето на Националната стратегија за развој на концептот на Едно општество и интеркултурализмот 2020-2022, како и севкупната демократска атмосфера по политичките промени во 2017 година, значително се намалија меѓуетничките, меѓурелигиозните, јазичните и другите поделби во македонското општество. Ковид-19 пандемијата, како и енергетската и економската криза предизвикани со воената агресија на Русија врз Украина, придонесоа некои планирани активности од Стратегијата по обем и времетраење да не се спроведат целосно. Република Северна Македонија продолжува делумно да функционира преку поделени и одвоени општества, но не како што беше случајот претходно. Примарна оска на таа поделба е етничката припадност (што честопати се совпаѓа со религиозната поделба). Таа поделба е забележана од многу меѓународни организации и нивните тела, вклучително Европската комисија (ЕК), Советодавниот комитет за примена на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства (СКРКНМ)⁴, како и останатите мониторинг механизми на Советот на Европа и Обединетите нации, но и во анализи спроведени на национално ниво. Но истовремено, успехот на политиките за Стратегијата се позитивно афирмирани од релевантните меѓународни тела, посебно нотирани квалитети се јасно адресирани во извештаите за напредокот на Северна Македонија од страна на Европската Комисија во 2021 и 2022 година.

Последното мислење на Советодавниот комитет за примена на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства на СЕ од 2022 година утврдува дека Северна Македонија постигна значителен напредок во правната заштита на правата на лицата кои припаѓаат на националните малцинства, особено во полето на

⁴Терминот малцинство во оваа стратегија се користи во оригиналните имиња на конвенции, како и во директни цитати.

	<p>антидискриминација и употреба на албанскиот јазик во изминатите неколку години. Сепак СКРКНМ итно препорачува “органиите да преземат понатамошни чекори кон промовирање на интегрирано општество кое се заснова на почит и доверба меѓу различните заедници. За да се обезбеди одржливост на Стратегијата „Едно општество за сите“, органиите треба да обезбедат политичка поддршка на високо ниво, солидно финансирање и достапност за практичарите во образованието, медиумите и граѓанското општество, како и за пошироката јавност.⁵</p>
<p>1.3.</p>	<p>Опис на поврзанооста и усогласеноста со развојните насоки утврдени во Националната стратегија за развој, со хиерархиски повисоко поставените стратешки плански документи, со стратегиите и политиките во Европската Унија кои се однесуваат или се поврзани со областа или областите, како и со други стратегии во секторот и во други сродни сектори, поврзаноста со НПАА кластерските цели и ИПА 3 стратешките прозорци.</p> <p>Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026 е мултисекторска стратегија, како и претходната Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам 2020-2022. Таа е стратешки плански документ кој утврдува и спроведува јавни политики во повеќе сродни и меѓусебно поврзани области. Но за разлика од претходниот стратешки циклус каде што имаше шест секторски области и една мултисекторска, во оваа стратегија, врз база на извештаите и препораките, секторските области се две, Образование и Медиуми, а мултисекторски се три: Институции, Интеркултурни политики и Општествена кохезија, кои ги обединуваат поранешните секторски области, Култура, Млади и Локална самоуправа, но и се однесуваат на други идентификувани области.</p> <p>Имајќи предвид дека Националната развојна стратегија на Република Северна Македонија 2024-2044 година сè уште е во фаза на подготовка, констелацијата на ова прашање ќе биде дополнително разработено по нејзиното донесување.</p> <p>Но бидејќи и во досегашната Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам 2020-2022, првата мерка и соодветна активност од стратешкиот план, М1.1./А 1.1. беше Усогласување на стратегиите, културните политики и други јавни и оперативни документи со новодонесената стратегија, замислена како активност која се реализира континуирано, многу стратешки документи веќе беа усогласени, во таа смисла усогласеноста е постигната со:</p> <p>Програма за одржлив локален развој и децентрализација во Република Северна Македонија (2021-2026)⁶.</p> <p>Програмата за одржлив локален развој и децентрализација во Република Северна Македонија (2021-2026) е седми по ред плански документ посветен на натамошниот развој на локалната самоуправа во Република Северна Македонија. Програмата го одразува континуираниот интерес на сите чинители за постојан развој на локалната самоуправа, како ниво на власт кое е најблиско до граѓаните. Духот и активностите на Стратегијата е одразена во сите четири компоненти на Програмата како и во мерките и активностите кои се утврдени за остварување на приоритетите. Инклузивниот развој, родовата еднаквост, достапноста на услугите до сите граѓани, фокусот врз најранливите категории граѓани, интеркултурното образование, развојот на локалните самоуправи преку културата, се дел од акцентите и во двата текста.</p>

⁵<https://rm.coe.int/5th-op-north-macedonia-summary-mk/1680a8296a>

⁶ Достапна на https://mls.gov.mk/images/files/POLRD_2021-2026_MK_so%20korekcii_Final.pdf

Предлог-Стратегија за развој на верскиот туризам и поддршка на активни манастири 2021-2026, која ќе придонесе за остварување на целите за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот ќе го подобри уживањето на верските права и слободи. Таа ќе придонесе за подобро разбирање меѓу различните верски заедници и ќе овозможи поголемо меѓурелигиозко запознавање на сите граѓани без оглед на нивната припадност.

Секако, примарно е да се истакне дека преку оваа Стратегија, државата ќе работи на спроведување на препораките на меѓународните тела при Обединетите нации, Советот на Европа, Европската комисија, како и Организацијата за безбедност и соработка во Европа. Изготвувањето и спроведувањето на Стратегијата е во согласност со програмата на ВРСМ, како и во согласност со стратешките приоритети на ВРСМ за 2023-та година⁷.

При изработката на акцискиот план и предлог-мерките, посебно беше земена препораката од наведената Методологија, да нема дуплирање и преклопување на мерките од другите сродни стратегии. Затоа, стратешката рамка е усогласена, но и ја бара својата специфика преку мерки и активности кои не се зацртани во сите наведени активности.

Правото на недискриминација и на ефективна еднаквост е содржано во членот 9 од Уставот, каде што се содржани основните слободи и права на човекот и граѓанинот: „Граѓаните на Република Северна Македонија се еднакви во слободите и во правата, независно од полот, расата, бојата на кожата, од националното и социјалното потекло, од политичкото и верското уверување, од имотната и општествената положба“. Согласно ова, мисијата на Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2022-2026 која ја поддржува и оваа стратегија е „Ефикасна превенција и заштита од дискриминација преку почитување на принципот на еднаквост и забраната на дискриминација на било кое лице и/или група на лица, врз основа на нивните лични карактеристики, особено ранливите социјални групи“.⁸

Во иста насока, Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027 претставува стратешки документ кој обезбедува рамка за целосна еднаквост на жените и мажите како вкрстен секторски, хоризонтален и универзален социјален и политички приоритет. Исто така, овој документ ги постави основните чекори и специфичните насоки за целосно постигнување на родовата еднаквост во Република Северна Македонија.⁹

Стратегијата нагласува дека е потребно да се обезбедат сите услови за ефективна и квалитетна употреба на македонскиот јазик, на службените и другите јазици во сите сфери на национално и локално ниво согласно **Законот за употреба на јазиците** (Сл. весник на РМ бр. 07/2019) и согласно **Законот за употребата на македонскиот јазик**. Истовремено, следејќи ги Насоките од Љубљана за интеграција на разнолики општества на ОБСЕ, потребно е да се градат инклузивни јазични политики и да се преземаат позитивни мерки со кои „ќе се постигне баланс помеѓу употребата на службените јазици како заедничка основа за меѓукултурен дијалог и интеграција на

⁷https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/godishna_programa_za_rabota_na_vladata_na_rsm_za_2023.pdf

⁸Стратегијата ги набројува следните групи: *етничките заедници, жени, ЛГБТИ -лицата, лицата со ментална и телесна попреченост, стари лица, деца, бегалци, лица со понизок социјален статус, внатрешно раселени лица, како и други ранливи групи, членови на верски заедници и секоје лице коешто е третирано различно без оправдани причини и легитимна цел*. Види: Министерство за труд и социјална политика *Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2022-2026*,

https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija_/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B0%20%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%20%D0%B8%20%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%20%202022-2026.pdf

⁹https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija_/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%B7%D0%B0_%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82_2022_2027.pdf

општеството, од една страна и заштитата и унапредувањето на јазичните права на секој поединец во приватниот и јавниот живот од друга страна“.

Во 2021 година Собранието на Република Северна Македонија ја усвои **Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021- 2031**, во која како втора стратешка цел е зацртана „атрактивни плански региони, со унапредени локални услуги, ефективен пристап до пазарот на трудот, обезбеден повисок степен на родова еднаквост и ефективна социјална заштита на најранливите групи на население“.

Стратегијата за инклузија на Ромите 2022-2030 е континуитет во посветеноста и напорите на Република Северна Македонија со целосна интеграција на ромската заедница во општеството. Стратегијата има 8 приоритетни области за мерки во вработувањето, домувањето, образованието, здравството, културата, антициганизмот, граѓанската регистрација и сиромаштијата. Националната стратешка рамка се заснова на принципите на еднаквост, промовирање на учеството на ромската заедница во сите фази на креирање политики, рефлектирање на различноста меѓу Ромите, комбинација на мејнстрим и таргетирани мерки во секоја од областите за мерење на достигнувањата и влијанието врз заедницата. Подготовката на Стратегијата за инклузија на Ромите 2022-2030 беше организирана низ партиципативен процес на министерствата и надлежните институции кои се во поврзани со приоритетните области од Стратешката Рамка на ЕУ за Ромите, во консултација со граѓанските организации кои работат на интеграција на Ромите во општеството. Преку овој процес документот во најголема можна мера ги отсликува чекорите кои се потребни за да ја оствариме визијата за инклузивно општество.

Врз основа на стратешката цел: Развој, негување и промоција на ромската култура, јазик и традиција и поставените 4 специфични цели:

1. Создавање установи за развој, негување и промоција на ромската култура, јазик и традиција
2. Создавање и усовршување на професионални културни уметници од ромската заедница
3. Зголемена поддршка на проекти поврзани со развојот, негување и промоција на ромската култура
4. Подобра промоција и запознавање на другите со ромската култура и намалување на стереотипите и дискриминацијата говорот на омраза, негативните перцепции и анти-ромските наративи во општеството.

се креираа неколкугодишни акции, мерки и проекти за да се постави основа за реализација на стратешката амбиција. За антициганизмот се говори како една подлабока форма на дискриминација и се предложени мерки кои што ќе ја поттикнат свеста и сензибилизацијата како и подобрување на севкупниот сервис и услуги (каде што е и најзабележителен субјективниот пристап и бариери).

Стратегијата на Владата на Република Северна Македонија за соработка со и развој на граѓанското општество 2022-2024

Визија на Стратегијата на Владата на Република Северна Македонија за соработка со и развој на граѓанското општество 2022-2024¹⁰ е унапредување на околината во која функционира и се развива граѓанското општество кое придонесува во зајакнување на демократското управување и воспоставување на структурен дијалог со граѓанското општество. Главна цел на Стратегијата е обезбедување на поттикнувачка и одржлива околина во која функционира и се развива граѓанското општество што овозможува динамични, независни, активни и одржливи граѓански организации коишто придонесуваат во зајакнување на демократското управување, ги рефлектираат интересите и потребите на граѓаните и се вклучуваат во структурен дијалог за

¹⁰ Достапна на <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

	<p>унапредување на општеството. Стратегијата се заснова врз принципите на: заемна доверба, партнерство, независност, плурализам, учество, транспарентност (јавност), одговорност и еднакви можности и недискриминација. Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026 е целосно базирана и создадена врз партнерство и учество на граѓанското општество во планирањето и креирањето на политиките, за што известуваме во другите потточки на нацрт-текстот.</p> <p>Покрај горенаведените плански документи, Националната стратегија за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија 2024-2026 е комплементарна со Националната програма за усвојување на правото на Европската унија¹¹. Треба да се нагласи комплементарноста и конзистентноста на Стратегијата за РЈА (2023-2030) со Програмската рамка за ИПА 3¹², во прозорецот 1, Почитување на основните човекови права, и прозорецот 4, Инклузивен развој.</p> <p>Стратегијата, со својата рамка придонесува и за постигнување на Целите за одржлив развој 2030 на ОН. Тоа е Целта 8 - промовирање инклузивен и одржлив економски раст, вработување и пристојна работа за сите, Цел 16- промоција на мирни и инклузивни општества, обезбедување пристап до правда за сите и градење ефективни, одговорни институции на сите нивоа, како и Цел 17 – Партнерство за постигнување на целите.</p>
1.4.	<p>Методолошки пристап во подготвувањето на стратегијата</p> <p>Нацрт-Стратегијата ги следи „Методологијата за начинот на подготвување, спроведување, следење, известување и оценување на секторските стратегии во Република Северна Македонија“, како и насоките од „Упатството за структурата, содржината и начинот на подготвување, спроведување, следење, известување и оценување на секторските и меѓусекторските стратегии“ усвоени од страна на Владата на Република Северна Македонија во месец мај 2022 г. (Службен весник на Република Северна Македонија бр.122/2022 од 30.5.2022г.).</p> <p>Секоја од стратешките области најпрвин ја анализира состојбата преку проценка на стратешките документи, институции и чинители, надворешното опкружување и дава заклучоци за предизвиците.</p> <p>Анализата на состојбата се базира на:</p> <ul style="list-style-type: none"> • полугодишните и годишните извештаи за степенот на реализација на акцискиот план и постигнувањата на планираните цели и резултати на Националната стратегија за развој на концептот на Едно општество и интеркултурализмот 2020- 2022; • Извештајот за евалуација на Стратегијата со препораки подготвен од двајца независни странски експерти ангажирани преку канцеларијата на Високиот комесар за национални малцинства при ОБСЕ; • Извештајот со препораки подготвен од Мрежата за евалуација на имплементацијата и изготвување на Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам, во нов стратешки циклус од 2023-2025 година; • Годишниот извештај на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2021 година и 2022 година;

¹¹ Достапно на <https://www.sep.gov.mk/post/?id=13#.Y2pUcnbMI2x>

¹² Доостапно на https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-01/C_2021_8914_F1_ANNEX_EN_V5_P1_1462290.PDF

- Последното, петто мислење на Советодавниот комитет за примена на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства (СК РКНМ) на СЕ,
- Препораките од Европска комисија за борба против расизам и нетолеранција (ЕКРИ) при Советот на Европа,
- Препораката за мултилевел политики и управување со интеркултурна интеграција на национално ниво CM/Rec (2022) на СЕ и
- Препораката за интеркултурна интеграција на национално ниво CM/Rec(2015) на СЕ
- Извештаите на Високиот комесар за национални малцинства при Обединетите нации,
- Препораките од партиципативните форуми на Агенцијата за остварување на правата на помалубројните заедници (АОПЗ) кои АОПЗ ги подготвува со граѓанското општество и други релевантни документи.

Анализата за состојбата е основа за разработените општите и посебните цели во секоја од стратешките области, кои понатаму се доработени во конкретни мерки и активности во акцискиот план на оваа нацрт-стратегија.

Оваа нацрт Стратегија се темели на: (1) Начело на услогласеност и конзистентност на политиките; (2) Начело на фискална одржливост на политиките; (3) Начело на усогласеност со политиките на ЕУ; (4) Начело на релевантност и веродостојност; (5) Начело на економичност, ефикасност и ефективност; (6) Начело на транспарентност; (7) Начело на отчетност и ориентација кон резултатите и (8) Начело на одржливост.

Во концепирањето на нацрт Стратегијата беше вклучен тим од четири стручни лица за пружање експертска помош финансирана во соработка со Македонскиот центар за меѓународна соработка. Оваа Стратегија ја отсликува состојбата и предизвиците во полето на интеркултурализмот и општествената кохезија во Република Северна Македонија, заклучно со 20 декември 2023 година.

1.5.

Опис на процесот на вклучување на засегнатите страни во подготвувањето на стратегијата.

Овој документ беше предмет на широки консултации и дискусии со граѓаните, претставниците на државните институции, граѓанскиот сектор, академската заедница и останати засегнати страни. Во истиот се вградени и голем дел од доставените коментари, сугестии и дополнувања на јавните дискусии ширум земјата.

Со Решението бр. 41-6308/2 од 30 август 2022 година ВРСМ го назначи новото Координативно тело за изготвување на Националната стратегија за развој на концептот едно општество и интеркултурализам. Со цел да се обезбеди предвидливост на процесот на подготвувањето на Стратегија за сите засегнати страни КТ подготви процесен план со временска рамка и план за консултации на засегнатите страни.

Во согласност со определбата на Владата на Република Северна Македонија за партнерство со граѓанското општество во процесот на креирање и спроведување политики, како и директно и суштинско учество на граѓанските организации во изготвување на стратешките документи се формираше Мрежата за евалуација на имплементацијата и изготвување на Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам, во нов стратешки циклус од 2023-2025 година. Учесниците во Мрежата беа избрани преку Јавен повик за пријавување на претставници на граѓански организации и заинтересирани лица Мрежата беше составена од претставници на институциите и граѓанското општество, која активно

учествуваше во евалуација на имплементацијата, како и во почетните активности во процесот на подготовка на Стратегијата.

Од септември до декември 2022 Мрежата работеше преку три панел состаноци, состаноци на членовите поделени во мали групи согласно стратешките области на Националната стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам, преку десктоп истражување и други индивидуални, групни или граѓански формати на прибирање податоци, анализа и дискусија на групните состаноци. Четиримесечната активност беше потпомогната од Мисијата на ОБСЕ во Скопје.

Целта на мрежата беше да подготви извештај во кои се презентираат дополнителни податоци, како и ставови, перцепции и истражувања од припадниците на граѓанските организации, стручната и граѓанската јавност и посветените поединци.

Во ноември 2022 година, претставници на Мрежата остварија состанок со странските евалуатори на Стратегијата, на кои ги разменија своите мислења и ставови. Извештајот, препораките и ставовите изразени преку остварените форми на консултации, дискусии, анализи и учество даваат дополнителен мониторинг и евалуација, наспроти официјалниот на ВРСМ и обезбедуваат насоки и препораки кои ќе се вградат во новата тригодишна стратегија. Работата на Мрежата беше комплементарна со Координативното тело за имплементација и подготовка на Стратегијата. Во таа насока на завршниот состанок на Мрежата учествуваа претставници на КТ, додека претставници на Мрежата учествуваа на подготвителниот состанок за изработка на новиот стратешки циклус. И двата настани се оддржаа во декември 2022.

Странските евалуатори на стратегијата, Серен Кил и Стефани Марсел, ангажирани во соработка со Канцеларијата на Високиот комесар за национални малцинства при ОБСЕ, на 21-22.11.2022 година беа во теренска посета на Северна Македонија, при што имаа интензивни одделни средби со сите координатори и/или заменици координатори по кластери, како и со останатите членови на КТ и членовите на Мрежата за евалуација, заменик-министерот на Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците (МПСОЗ), градоначалниците на Тетово и Гостивар, претставник од Комитетот за односи меѓу заедниците при СРСМ, новинари, интелектуалци и други инволвирани во работата околу стратегијата и нејзината реализација.

На 06-07.12. 2022 година во х. Бистра во Маврово се оддржа дводневниот работен состанок за започнување на нацрт-текстот на новиот стратешки циклус 2023-2025 од Стратегијата за развој на концептот едно општество и интеркултурализмот, кој се организираше со поддршка на меѓународната фондација Фридрих Еберт. Учествуваа членови на КТ, претставници на релевантните институции, експертите ангажирани за струшна помош и членовите од граѓанската Мрежа за евалуација на стратегијата. Секој координатор подготви кратко претставување околу имплементацијата на стратегијата, по што се работеше на анализа на состојбата, предизвиците и определувањето на стратешката рамка.

Завршниот состанок на на Мрежата за евалуација се одржа на 15.12.2022 како целодневна средба во хотел Арка, во Старата чаршија, состанок на кој се комплетира Извештајот од членовите, како документ кој ќе помогне во работата на експертите во изготвувањето на нацрт-текстот од стратегијата.

Една од забелешките на невладините организации, беше дека иако извештаите на КТ детално известуваат за разните активности спроведени од разни актери во имплементацијата, постојат уште податоци, проекти и активности, особено од страна на здруженијата на граѓани кои не се опфатени во годишните извештаи. Во таа смисла, дел од нив подготвија материјали комплементарни на веќе прикажаните.

Главно, сите учесници во Мрежата, од кои голем дел учествуваа и во подготовката и партиципативниот процес на изготвување на Националната стратегија се согласуваат дека таа беше солидно изработена, амбициозна и ветуваше многу. Во голем дел е имплементирана, а во помал дел се останати нереализирани или задоцнети активности.

Забелешките идентификуваат:

- недоволно внимание од самите институции кои требало да ја спроведуваат во однос на нејзината вредност и ефекти кои би ги оставила со доследна примена.

- немање буџет за имплементирање на разни активности, особено немање буџет за имплементирање на активности од други корисници, во духот на оваа стратегија, а насочени кон подобрување на нејзините резултати и

- Намалена видливост на стратегијата во општеството.

Во однос на активностите од акцискиот план, беше дискутирано дека се дадени премногу, од премногу големи сè до минорни. Во новата стратегија, беше предложено да се испланираат главни активности, а малите активности да се остават исклучиво на соработка со ЗГ. Како многу важна беше дискутирана и комуникацијата на ВРСМ и институциите со ЗГ, па се предлага пред секое преземање на активност да бидат информирани, бидејќи најголемиот дел од ЗГ и имаат меморандуми за соработка со владините институции.

Имаше две спротиставени мислења за начинот на управување со стратегијата: првото дека мора да се знае каде точно припаѓа односно каде точно ќе се издвои дел од буџетот за реализација на активностите од оваа стратегија. Па беше предложено МПСОЗ како институција која можеби би била најприкладна за да ја реализира стратегијата. Но и мислење дека сегашната структурна поставеност треба да се задржи затоа што функционира одлично, но може да се подигне ПОТ и на повисоко ниво. Сместувањето на стратегијата под надлежност на само едно министерство би довело до тоа да биде стратегијата во милост и немилост на само еден министер.

Во однос на посебните стратешки области, беше анализирано, дека на пример, во рамките на општествена кохезија, од предвидени 28 активности, се утврдува дека 12 не може да се реализираат заради отсуство на политичка волја, а другите не се реализираат поради недостиг на соработка и отсуство на квалитетен кадар. Во однос на кластерот образование, се истакна дека најголем проблем е во политичката волја, а дополнително самите наставници и родители како да имаат дури и спротивни ставови од оние на стратегијата. Оценета е слабост на институционално ниво, и недоволна вклученост. Се побара зад активностите да мора да стои секое училиште. Во однос на кластерот локална самоуправа, беше поздравена завршената анализа за работата на комисиите за односи меѓу заедниците по општините и дадените предлози за измени во законот. Доколку се прифатат овие предлози и се измени законот, ќе има повеќе простор за работа на овие комисии. Во однос на кластерот култура, треба да се дефинира подобро улогата на Министерството за култура (МК) и да се побара силен фокус на интеркултурализмот во културните проекти. Во однос на кластерот млади беше констатирано дека сега постои посебна стратегија за млади, па интеркултурализмот како тема треба да се покрива во таа стратегија. За кластерот медиуми, констатираа проблемите во реализација на активностите, кои се во надлежност на националниот радиодифузен сервис (НРТВ) и Собранието на РСМ, особено во поглед на истечените мандати на највисоките функции. Во однос на говорот на омраза, констатирано е дека е формирана мрежа за борба против говор на омраза која продолжува со работа и има одредена видливост на работата на оваа мрежа. Во однос на медиумската писменост, активностите се одвиваат во добра насока, преку Министерство за образование и наука (МОН).

Генерално, беше констатирано дека состојбата во општеството е подобрена по имплементацијата на стратегијата. Беа уважени отежнатите околности предизвикани од надворешните фактори: ковид, економски кризи и кризи во соседството.

Националниот координатор во 2022 година беше избран во нов четиригодишен мандат на Комитетот на експерти за интеркултурна инклузија при Секторот за антидискриминација на Советот на Европа. Во тоа својство учествуваше во работата на комитетот кој имаше задача да подготви два документи: Програма и инструменти за подигање на капацитетите за интеграција на мигранти како поддршка за имплементација на Препораката за мултилевел политики и управување со интеркултурна интеграција на национално ниво CM/Rec(2022)10, како и физибилити студија за нови правни механизми или критериуми за сеопфатни стратегии на инклузија. Во насока на продлабочување на соработката и подигнување на меѓународниот углед на земјата како пример на добри практики за интеркултурен дијалог и интеграција, Владата, во соработка со Министерството за надворешни работи (МНР), беше домаќин на Вториот редовен состанок на Комитетот на експерти кој се одржа на 18 и 19 Октомври 2022 во Скопје. Комитетот на состанокот во Скопје, работеше на изработка на новите документи во рамките на општата цел „да обезбеди еднаквост за сите, да градење на инклузивно општество, и да овозможи ефикасна заштита од дискриминација и омраза и да создаде амбиент каде што различноста се почитува“. Бидејќи, подготовката на новиот стратешки циклус од Стратегијата за развој на концептот Едно општество и интеркултурализам е дел од програмата на ВРСМ за 2022 година, искуствата и работата на Комитетот, беа значајни и за Координативното тело за имплементација и подготовка на новиот текст. Се одржаа неколку средби и размена на искуства на повеќе нивоа и се реактуализираа членството во мрежата Интеркултурни градови, како и можноста за пилот проект за управување на повеќе нивоа на власта (multilevel governance) за интеркултурна интеграција.

На 15 јануари 2023 се одржа средба со претставници на Високиот комесаријат за бегалци при Обединетите нации (УНХЦР) кои го образложија проблемот со 488 лица без документи и предложија патоказ за решавање на проблемот. Претставници на КТ, ги прифатија препораките од нивниот Патоказ во предлог-мерките од новиот текст на Стратегијата. Активностите за решавање на овој проблем влегоа во нацрт текстот, но интензивната комуникација меѓу институциите, овозможи тие да се реализираат во текот на 2023, со што РСМ стана прва во Европа и втора земја во светот којашто го искорени бездржавјанството. Истовремено, решавањето на ова прашање укажува на високиот степен на политичка волја за одржување на континуитет на политиките и во меѓуфазата меѓу два стратешки циклуси, како и ефикасна координираност на државните институции.

На 22 мај, во МНР се одржа т.н. Продолжена дискусија по Петтото мислење, со претставници од Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за национални малцинства на кој учествуваа претставници на институциите како и граѓанските организации. Согласно препораките од Мислењето, Агендата на состанокот беше поделена во три сесии, - првата посветена на Стратегијата за едно општество, втората сесија околу прашањата за недискриминација и препораките до Министерството за внатрешни работи (МВР) и други институции надлежни за ова прашање и третата сесија беше посветена на инклузијата на Ромите.

На 26 мај 2023 се одржа информативен и лоби состанок со Форумот за немнозински заедници. Форумот е формиран со цел да функционира како долгорочен механизам за лобирање кај институциите на национално и локално ниво за интеркултурализам, мулти-етничка кохезија и поддршка на институционален дијалог помеѓу заедниците и институциите. Претставниците изразија поддршка за имплементацијата на

	<p>Стратегијата и побараа вклученост во креирање на Акцискиот план. На крај од состанокот беа утврдени и конкретни рокови форумот да проследи сугестии и други кои ќе бидат земени за разгледување. Потоа, форумот ќе биде повикан да учествува во работилниците за креирање на Акцискиот план.</p> <p>На 07.06.2023 Комитетот за односи меѓу заедниците во Собранието со свечена седница ја одбележа 25 годишнината од стапувањето на сила на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства на Советот на Европа, со која е започната нова ера во Европа на полето на политиките на заштитата и ефективното учество во јавниот живот на националните малцинства. Република Северна Македонија е меѓу првите потписнички на Рамковната конвенција, уште во 1996 година. Воведни обраќања имаа: претседателот на државата, Стево Пендаровски; претседателот на Собранието, Талат Џафери и евроамбасадорот Дејвид Гир. Пендаровски потенцира дека како држава сме високо признаени и препознаени не само во нашиот регион, туку и во Европа, во однос на заштитата на националните малцинства. Од своја страна, претседателот на законодавниот дом, Џафери, истакна дека „Државата има одговорност да обезбеди еднаков пристап до правата на малцинствата, затоа што на тој начин ќе го поттикне и чувството на доверба, лојалност, поголема одговорност и љубов кон земјата. Евроамбасадорот Гир рече дека Рамковната конвенција е документ кој е усвоен од Советот на Европа за да обезбеди безбедност и мир на Стариот континент и според истиот треба да се внимава секоја земја потписник да ги презема сите мерки и да ги почитува малцинствата.</p> <p>На 16 ноември 2023 Комитетот за односи меѓу заедниците при Собранието на РСМ го разгледа нацрт текстот на Стратегијата и даде свои забелешки.</p> <p>Во периодот од 28 до 29 ноември 2023 г. во х. Радика, Маврово се одржа работилницата за завршување на нацрт-текстот на Националната Стратегија за интеркултурализам и општествана кохезија 2024-2026. Работилницата беше организирана во рамки на заедничка соработка помеѓу координативното тело за изработка на Стратегијата за развој на интеркултурализмот и општествената кохезија, 2024-2026, при Владата на Република Северна Македонија и проектот „Комисијата за антидискриминација ја извршува својата превентивна и заштита улога“ финансиски поддржан од страна на Европската Унија, а имплементиран од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС). Вкупно присутните 30 лица, претставници на граѓанските организации и владините институции, заедно, на заеднички панели и поделени во групи, согласно петте стратешки области, го ревидираа целокупниот нацрт-текст на стратегијата и задолжителните обрасци, при што во различни сегменти предложија промени, дополнувања и допрецизирања на текстот, уредно наведени во Записникот од работилницата и имплементирани од Координативното тело.</p>
<p>2. Анализа на состојбата</p>	<p>Анализа на актуелната состојба во областа и други сродни области на политиките</p>
	<p>1. Институции</p> <p>Во Република Северна Македонија либералниот мултикултурализам стана уставно афирмирана политичка и вредносна норма (поредок) со Охридскиот рамковен договор кој се потпиша како завршница на воената криза во 2001 година, а потоа се преточи во уставни амандмани. Од тоа произлегоа неколку институционални форми во сите нивоа на власти, законодавниот дом, како и во извршната власт и на централно и на локално ниво.</p> <p>Ревизијата на Охридскиот рамковен договор од 2015 година, која беше дел од анализата на претходната стратегија, утврдува дека во однос на јавната</p>

администрација и управување со човечките ресурси, помалубројните заедници сè уште се недоволно застапени во јавниот сектор. Слично, во делот посветен пак на „правата“, покрај другото се забележува дека севкупната рамка за заштита на етничките заедници е воспоставена преку ОРД, но дека релевантните институции нецелосно ги спроведуваат политиките поврзани со помалите етнички заедници. Ова се должи на нејасниот мандат на институциите, отсуството на меѓуинституционална соработка (или непостоење на координација), недостатокот на ресурси и недостатокот на политичка волја. Етничките заедници кои што претставуваат помалку од 20% од населението не се доволно вклучени во креирањето политики и донесувањето одлуки на национално ниво. Поради таа причина и ЕК повеќепати има констатирано дека „релевантните институции се слаби во спроведувањето на политиките поврзани со малцинствата“.

Дел од институциите како: Комисија за заштита од дискриминација (КЗД), Народниот правобранител (НП), инспекторати и др. беа опфатени со други стратегии и акциски планови. Така, со новиот законски текст за спречување и заштита од дискриминација се професионализира Комисијата за заштита од дискриминација, се смени називот и надлежноста, предвидените услови и начин на избор на членовите, користењето нови докази во судските постапки и *actio popularis*, понатаму ослободувањето од судските трошоци во судските постапки и сл. со што се очекува да се надминат слабостите кои со години наопаку беа евидентирани од релевантните меѓународни организации.

Во рамките на Стратегијата за развој на концептот Едно општество и интеркултурализам, се развија мерки за надминување на недовербата во судството кај припадниците на немнозинските заедници. Дополнително, посебно со инситуирање на правичната и соодветна застапеност при условите предвидени при изборот на судии и јавни обвинители, односно при селекцијата на кандидатите за прием во почетната обука на Академијата за обука на судии и јавни обвинители (АОСЈО).

На локално ниво, внимание се посвети на Комисиите за односи меѓу заедниците (КОМЗ) кои недоволно ја остваруваат својата мисија да бидат значаен механизам за интеграција, како и за добивање советодавни мислења што произлегува од фактот дека мислењето на овие комисии не ги обврзува советите на општините и Советот на градот Скопје. Подготвена е анализа: Комисиите за односи меѓу заедниците во функција на градење на концептот Едно општество и интеркултурализам-Како до функционален механизам. Во анализата е даден осврт за потребата од функционални комисии, за причините за нивната нефункционалност и конкретни препораки за подобрување на законската рамка и за подобрување на овозможувачката околина за нивно функционирање во полн капацитет. Во 2023 се подготвија измени и дополнувања на Законот за локалната самоуправа, при што беа земени предвид препораките од овие анализи.

Во законодавниот дом, т.е. во Собранието на Република Северна Македонија, се презедоа низа активности со кои се зајакна функционалноста на **Комитетот за односи меѓу заедниците**, формиран врз основа на Уставот. Поточно, со амандманот XII на Уставот на членот 78¹³, Собранието е должно да ги разгледува мислењата и предлозите на Комитетот и да донесе одлука во врска со нив. Комитетот разви програма и

¹³Комитетот го сочинуваат 19 члена, седум се Македонци и Албанци од редот на пратениците во Собранието и по еден член од редот на пратениците Турци, Власи, Роми, Срби и Бошњаци. Доколку некоја од заедниците нема пратеници, Народниот правобранител, по консултации со релевантните претставници на тие заедници, ќе ги предложи другите членови на Комитетот. Собранието ги избира членовите на Комитетот. Комитетот разгледува прашања од односите меѓу заедниците во Републиката и дава мислења и предлози за нивно решавање.

активности со кои успеа да се наметне како еден од важните органи во политичкиот систем на Република Северна Македонија за целосна интеграција на мултикултурното и мултиетничкото општество. Со својата работа Комитетот во голема мера ја исполни препораката од „Прегледот на Охридскиот договор за социјална кохезија“ од 2015: „...да се стави посебен акцент на Комитетот во функција на развивање на конструктивни меѓуетнички односи, како и поттикнување континуирани дебати и консензус за меѓуетничките односи и интеграција на општеството.“¹⁴

Измените и дополнувања на Законот за организацијата и работата на органите на државната управа доведоа до формирање на ново министерство - Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците, кое го наследил Секретаријатот за имплементирање на ОРД. Тоа презеде обврска за адресирање на комплексното **прашање за координацијата на институциите, кои имаат посредна или непосредна надлежност во спроведувањето на ОРД, но и други нормативни документи.**

Како значајна институција за правата на немнозинските заедници беше лоцирана Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците (УАУКПЗ).¹⁵ Основана уште 2002, Управата се грижи за: афирмација и унапредување на културата на помалите заедници во РМ поодделно; зачувување на идентитетот, културата и обичаите на заедниците во РМ и овозможување на соработка на сите етнички заедници во РМ за меѓусебно запознавање на културите, обичаите, јазикот и традициите. Меѓутоа Управата самата имаше несоодветна застапеност на своите државни службеници претежно од албанската заедница, со по еден од ромската, од бошњачката и од македонската заедница. Вака поставената организација доведува кон нерамноправен однос на припадниците на помалите заедници. Истовремено, Управата имаше и други ресурсни проблеми со кои не можеше да ја извршува својата мисија. Од тие причини во акцискиот план на стратегијата ја предвидовме мерката за реорганизација и зголемување на надлежностите на Управата. На почетокот на 2021 Управата, заедно со МПСОЗ доби нови простории со што значително ги подобри техничките и инфраструктурните услови во кои функционира. Програмата за работа беше усвоена од матичната институција: Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците. **Управата** даде мислење на неколку програми од својата надлежност, но не и на проектите од Министерството за култура, што беше практика додека Управата беше во рамките на тоа министерство. Редовно се остваруваат средби на Управата со други институции: Националната галерија Скопје, Национален конзерваторски центар, Институтот за стандардизација, Музејот на холокаустот, со претставникот на Бошњачкиот национален совет. Темите на средбите се околу поединечниот придонес на горенаведените институции во насока на афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Северна Македонија.

Со речиси идентични проблеми се соочува и истоветно креираната институција во МОН. Управата за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците (УРУОЈПЗ) од орган во состав на МОН премина во МПСОЗ и се соочува со недоволен број на соодветни стручни кадри, отежната комуникација со

¹⁴ „Преглед на Охридскиот договор за социјална кохезија“, Влада на Република Македонија, Секретаријат за спроведување на ОРД, Скопје 2015, стр.11

¹⁵ Собрание на Република Македонија, чл. 15 од „Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија“. *Службен весник на Република Македонија* LXIV (92) (22 јули 2008), 1-3 [<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/ED8DC7AF8F917D4B9704F49E8EFCDD0DB.pdf>]; пристапено на 1 април 2019 [<http://kultura.gov.mk/ministerstvo/>] Управата, исто така, преминува во новото Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците.

МОН и другите органи во негов состав, недоволна јасност на мандатот во новата институција и недоволна координација со останатите институции.

Врз основа на меѓународно референтните извештаи кои се во непосредна врска со содржината на националната Стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам, пред се последниот извештај од СКРКНМ¹⁶; Извештајот на ЕКРИ¹⁷; Извештајот за напредокот на Северна Македонија од ЕК18, како и врз основа на националните извештаи во врска со истото (пред сè Извештаите од КТ и од Мрежата за евалуација), може да се утврди дека земјата успешно ги реализира предвидените активности предвидени во првиот циклус од оваа Стратегија, па оттука, консеквентен заклучок е дека и во вториот циклус за изработка на Стратегијата треба да се продолжи со континуираното јакнење на демократската функционалност на институциите воопшто, а специфично и институциите кои се поврзани со интеркултурализмот. Затоа и приоритетна цел останува функционалното зајакнување на институциите во правец на успешна реализација на стратегиските заложби. Односно, потребно е да се обезбеди целосна институционална функционалност за остварување на вредностите на интеркултурализмот на сите нивоа на власт: хоризонтално ниво - кај законодавната, извршната и судската власт; на вертикално ниво: интернационална, национална и локална. За ова се определуваат и посебни цели преку кои институциите треба да се зајакнат во правец на остварување на стратегиските приоритети.

На централно ниво тоа е МПСОЗ, Агенцијата за остварување на правата на заедниците, Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија, Управата за афирмирање и унапредување на образованието на припадниците на заедниците во Република Македонија, Агенцијата за примена на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на РСМ. Сите овие институции имаат значително подобрување на своите капацитети, подобрување на техничко-просторниот, и делумно технолошкиот и кадровскиот потенцијал, но потребни се понатамошни мерки за јакнење на квалитетот на кадрите, соодветната и правична застапеност, зголемување и подобрување на надлежностите и функциите, и поголема материјална и финансиска поддршка за исполнување на програмите, посебно и на институциите кои објавуваат повици за поддршка на проекти и активности на граѓански организации (МПСОЗ и АОПЗ).

Кај законодавната власт клучна институција останува Комитетот за односите меѓу заедниците чии надлежности директно произлегуваат од Уставот на РСМ. Имено, овој Комитет, се очекува да претрпи промени по евентуалните уставни измени, а поврзани со преговарачките услови за членство на РСМ во ЕУ, содржани во преговарачката рамка. Во заклучоците на Советот на ЕУ, а во врска со усвоената Преговарачка рамка покрај другото се наведува дека Советот ја поздравува намерата на Северна Македонија да започне и приоритетно да го постигне релевантното уставни измени, со цел во Уставот да се вклучат и граѓаните кои живеат во границите на државата и кои се дел од други народи, како што се Бугарите.

Поточно, по очекуваните измени на Уставот во правец на зголемувањето на бројот на членовите на КСРСМ, оваа институција извесно е дека ќе се зголеми како во поглед на број на пратеничкиот состав, така и во поглед на обемот на работите кои ќе треба да ги извршува. Оттука, неопходно е КСРСМ да биде функционално зајакнат со своја сопствена административна служба како би можел да ги извршува активностите од

¹⁶<https://www.coe.int/en/web/minorities/north-macedonia>

¹⁷<https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/-the-former-yugoslav-republic-of-macedonia->

¹⁸https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-report-2021_en

својот надлежен делокруг. Дури и во случај да не се случат уставните измени, поврзани со “преговарачката рамка” овој законодавен орган останува клучен за Стратегијата и воопшто за демократијата во мултикултурен контекст. Негово зајакнување со посебна административната служба е повеќе од неопходно. Бидејќи РСМ е парламентарна демократија, оваа институција, како дел од законодавната власт, по словото на Уставот и на Законите е надредена во однос на извршната власт. Оттука, и оваа анализа има намера да сугерира дека е потребно редовните извештаи што ги изготвува овој Комитет, да бидат збогатени и со конкретни препораки, кои дополнително ќе бидат упатувани и до Извршната Власт – поточно до КТ за спроведување на Стратегијата. Со ова впрочем фундаментално би се зајакнал и еден од клучните демократски принципи за “кочници и рамнотежа (check and balance)” кој е нужен за генералното функционирање на еден демократски политички систем. За извршната власт консеквентно на приложеното погоре, владиното КТ одговорно за стратегијата, како дел од извршната власт, ќе треба да осигура дека препораките поврзани со извештаите на КСРСМ се реализираат. КТ, со други зборови, има надлежност да ја координира целокупната реализација на Стратегијата. Од тие причини, заради остварување на суштинска функционалност и ова тело е неопходно е да биде зајакнато со административна стручна служба заради оперативна поддршка. Уште повеќе, КТ се упатува да изготви и свој Деловник/Правилник за работа, заради истите приоритетни цели. Дополнително, заради операционализија на заложбите во Стратегијата, потребно е да се создадат и фокални точки кои би биле мрежно поврзани. Затоа, во оваа стратегија се предвидува воведување/ поточно назначување на “офицер за интеркултурализам” во министерствата и во другите органи на државната управа. Тие ќе имаат задача да во рамките на својата институција водат сметка за интеркултурализмот. Заради дополнително обезбедување на функционалност и координација на институциите, стратегијата предвидува и креирање на “мрежна софтверска дата база” во која ќе се содржи сè што е од релеватна важност за стратегијата: документација, институции, одговорни лица.

За судската власт, за јакнењето на функционалноста на институциите од судската власт во врска со промовирањето на вредностите на интеркултурализмот и воопшто на стратегија се препорачува збогатување на курикулумот на АОСЈО во правец на интеркултурна сензибилизација на постоечкиот и идниот кадар.

На локално ниво, битно е да се усвојат законските измени и дополнувања на Законот за локалната самоуправа коишто на Комисиите за односи меѓу заедниците ќе им овозможат да ја остваруваат својата пришто нивните мислења треба да станат обврзни за советите на општините и Советот на градот Скопје.

2. Образование

Во изминатите три години, по усвојувањето на Стратегијата за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот 2020-2022, донесени се поголем број на акти и документи во областа на образованието базирани на принципите на интеркултурализам, демократија, недискриминација, почитување на индивидуалните разлики меѓу учениците, како и принципот на разбирање и почитување на „другите“, родова еднаквост, мултикултурност итн., со што јасно е истакната определбата за исполнување на стратешките приоритети и цели утврдени со оваа Стратегија.

Во 2021 година усвоена е нова Концепција за основно образование¹⁹, во која е пропишано и посебно поглавје Обезбедување интеркултурност: „Воведувањето на интеркултурното образование е неопходно за да се надмине пасивниот соживот меѓу различните етнички и религиски заедници кои живеат во нашата земја и да се овозможи одржлив начин на заедничко живеење во нашето мултикултурно/мултиетничко општество. За да ја постигне таа цел, основното образование вклучува активности и содржини кои промовираат почитување на културната различност и интеракција меѓу учениците коишто се припадници на различни етнички заедници и учат на ист јазик или на различни наставни јазици”.

Заедно со донесувањето на новата Концепција за основно образование донесени се и национални стандарди за постигањата на учениците во основното образование во рамките на што се дефинирани и стандарди за интеркултурално образование. Во 2021 година усвоени се стандардите за интеркултурно образование за основно²⁰, а во 2022 година за средно образование²¹. Со стандардите за интеркултурно образование издвоени се клучните интеркултурни компетенции што потоа се развиени за секој образовен циклус во основното образование (крај на трето, шесто и деветто одделение) и крај на средно образование.

Принципите на кои се засноваат овие два документа се изведени од Меѓународниот документ на УНЕСКО - Прирачник за интеркултурно образование²², како и од неколку домашни документи Стратегијата за образование 2018-2025, Стратегијата за развој на концептот на Едно општество и интеркултурализмот, Концепцијата за интеркултурно образование, Концепцијата за основно образование. Дефинирани се основни поими од корпусот на мултикултурализмот и интеркултурната интеграција и врз нивна основа се развиени соодветни стандарди. Тие претставуваат своевидни области, или основни идеи кои ученикот мора да ги усвои од оваа област до завршувањето на своето основно односно средно образование. Во стандардите се наведени основните седум поими кои целосно ја покриваат областа на мултикултурализмот и интеркултурната интеграција. Тоа се: *Културен идентитет; Мултикултура; Интеркултура; Социјална правда и еднаквост; Стереотипи и предрасуди; Мир и мирно разрешување конфликти и Глобализација.*

Врз основа на новата Концепција за основно образование, донесени се нови наставни програми за прво, второ, трето, четврто, петто и шесто одделение, изработени од работни групи формирани од Бирото за развој на образованието (БРО), а составени од советници, наставници од основните училишта и универзитетски професори. Во текот на целиот процес на изработка на програмите, консултирани се и експерти од области на коишто се темели новата Концепција: родовата еднаквост, инклузивноста и мултикултурализмот, како и за заштитата на животната средина. Наставните програми се изработени врз основа на Националните стандарди и се базирани на компетенции коишто учениците почнуваат да ги стекнуваат од прво одделение, а продолжуваат да ги развиваат во наредните одделенија, пред сè компетенциите кои произлегуваат од подрачјето со кое наставниот предмет има директна врска, но и трансверзалните

¹⁹Концепција за основно образование, МОН, 2021

<https://mon.gov.mk/stored/document/Koncepcija%20MK.pdf>

²⁰Стандарди за интеркултурно образование во основно образование, 2021

<https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2022/03/Standardi-za-interkulturno-obrazovanie-Mak.pdf>

²¹Стандарди за интеркултурно образование во средно образование, 2022

https://mon.gov.mk/stored/document/Interkulturni%20standardi_sredno_MK%201.pdf

²²Manual for developing intercultural competencies: story circles, UNESCO, 2020

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370336>

компетенции преку кои се остварува и интеграцијата и се овозможува целосен развој на учениците.

Во секоја од новите наставни програми има подглавје „Инклузивност, родова рамноправност/сензитивност, интеркултурност и меѓупредметна интеграција“, во кое е наведено дека при избор на дополнителни материјали во наставата се користат илустрации и примери кои се родово и етнички/културно сензитивни и поттикнуваат родова рамноправност, односно промовираат интеркултурализам.

Врз основа на новите наставни програми изработени се и нови наставни материјали и учебници. Наставните материјали и учебниците се изработени на сите пет наставни јазици, а по долги години првачињата кои следат настава на српски јазик добија наставен материјал на својот мајчин јазик. За прв пат наставните материјали беа отпечатени и на Браево писмо, за учениците со оштетен вид.

Бирото за развој на образованието согласно своите надлежности за професионален развој на наставниците во Програмата за професионален развој на наставниците донесена од страна на министерот за образование и наука, а изготвена врз основа на Стандардите за наставник и стручен соработник во основно и средно образование акредитираше обука за развивање на интеркултурни компетенции кај наставниците. Во текот на 2022 година обуката со наслов „Мултикултурализам во еднојазични и повеќе јазични училишта“ е следена од страна на 782 наставника.

Од страна на БРО со поддршка од ОБСЕ изготвена е нова предлог Концепција за учебник и Методологија за вреднување на учебник, за чие формално усвојување потребно е да се направат измени и дополнувања на Законот за учебници во основното и средното образование. Во предлог Концепција за учебници и други наставни и дидактички материјали превидено е истите да ги покриваат наставните цели/очекуваните резултати од учењето коишто директно придонесуваат за развивање демократска култура и интеркултурни компетенции кај учениците. Дополнително, во предлог Методолијата за вреднување на учебници и други наставни и дидактички материјали воведен е стандард 2.6 кој гласи „Содржините и активностите во учебникот/наставниот и дидактичкиот материјал го одразуваат мултиетничниот состав на државата, промовираат почитување на сите етнички заедници во државата и ја поддржуваат меѓуетничката интеграција“.

За поддршка на наставниците во развивање на интеркултурните компетенции од страна на директорот на БРО и Центарот за стручно образование (ЦСОО), а врз основа на Цел 2.1, мерка 2.1.1.1 од Акцискиот план на Националната стратегија за развој на концептот на едно општество интеркултурализам донесено е Упатство за организација на заеднички часови²³. Упатството пред сè е изготвено со цел поттикнување на училиштата да реализираат заеднички часови и полесно планирање, организирање и спроведување, следење, поддршка и процена на заедничките часови со ученици коишто следат настава на различен јазик, но и да ги зајакне процесите на комуникација и меѓусебна соработка на сите вклучени страни во образовниот систем.

Наставните и воннаставните активности претставуваат нераскинлива целина во воспитно-образовниот процес што ги создаваат потребните предуслови ученикот да се развие во отворена, самостојна, креативна и карактерна личност. Во 2020 година, усвоена е и нова Концепцијата за воннаставни активности во основно образование во која посебен акцент е ставен врз знаењата, вештините и вредностите/ставовите кои ученикот треба да ги стекне, во следните подрачја: Личен и социјален развој, Демократска култура, мултикултура и граѓанство, Уметничко изразување и култура и Претприемништво и финансиска писменост.

²³Upatstvo-za-realizacija-na-zaednicki-nastavni-casovi_MKD_digitalna-verzija.pdf

И покрај тоа што е донесено Упатство за организирање на заеднички наставни активности, сепак и понатаму училиштата најголем фокус ставаат на организирање на заеднички воннаставни активности и во иднина потребно е поголема поддршка на локално ниво со цел организирање на заеднички наставни часови. Како добар пример за организирање на заеднички наставни часови може да се земе Град Скопје.

Во Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија²⁴, од 2015 година, во однос на областа образование се истакнува дека и покрај усвојување на некои стратешки документи за интегрирано образование од страна на Владата на РМ, сепак поделбата по етнички линии останала присутна дури и во повеќејазичните училишта со организирање на наставата во различни смени за различните наставни јазици²⁵. Во Прегледот се посочува и тоа дека учениците од различни наставни јазици главно комуницираат меѓу себе преку воннаставни активности, поддржани од странски донатори²⁶. Од друга страна, како друга слабост се идентификува непочитувањето на критериумите за оценување на содржината на учебниците од аспект на мултикултурализмот и родовата еднаквост што резултира со учебници кои не придонесуваат за јакнење на социјалната кохезија.²⁷

Според податоците собрани од електронското истражување (на анкетниот прашалник одговориле вкупно 302 основни и средни училишта) за Извештајот за планот за мерења на постигањата за подобрена меѓуетничка кохезија во образованието за учебната 2021/22 година, спроведено од Комисијата за унапредување на меѓуетничката интеграција во образованието на МОН утврдено е дека 11.1% од основните училишта и 11.9% од средните училишта кои доставиле одговор немаат реализирано никакви активности за меѓуетничка интеграција во образованието.

По однос на заеднички активности во редовните часови со ученици од различни наставни јазици, согласно податоците 115 основни училишта реализирале заеднички активности и тоа во најголем број по предметот ликовно образование, додека бројот на средни училишта кои реализирале заеднички активности во редовните часови со ученици од различни наставни јазици е 29.

Од прегледот на податоците за организирање на заеднички воннаставни активности видливо е дека активностите за меѓуетничка интеграција во образованието се реализирале во балансираните групи на ученици според пол. Споредено со минатата учебна година се забележува значително зголемување на вкупниот број на учества во воннаставни активности, од 27.674 на 39.107.

Бирото за развој на образованието во текот на 2021/22 година спроведе истражување „Наставникот-фактор за интеркултурно образование“ (развој на интеркултурните компетенции кај наставниците од основното образование). Заклучоците од истражувањето не водат кон препораки за тоа дека: Наставниците од двете етнички заедници треба да станат свесни дека интеркултурните компетенции вклучуваат подготвеност за интеракција, базирана на меѓусебно прифаќање и почитување, континуираната професионална соработка меѓу наставниците од различни наставни јазици кој води кон унапредување на наставата, а не само како на предуслов за реализација на заеднички активности со „мешани“ групи ученици. Се смета дека само на таков начин наставникот станува модел на идентификација за учениците кој, на подолги патеки, придонесува за подобрување на интеретничките односи во општеството и за зголемување на неговата кохезивност. Значаен фактор за интеракција

²⁴Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија (МОН, 2015)
<http://www.siofa.gov.mk/data/file/dokumenti/ATT01290.docx>

²⁵Преглед на ОРД, стр.39

²⁶Ibid

²⁷Ibid, стр.40

е воспоставување практика на реализација на заеднички обуки со учество на наставници од различни наставни јазици, при што ќе се почитуваат сите застапени јазици. Наставниците од сите наставни јазици треба да станат свесни дека квалитетот на наставата повеќе зависи од нив самите (нивните компетенции и нивниот ангажман на работното место), отколку од учебниците или од институциите.

Посебено внимание, во нашиот образовен систем, треба да се обрне на користењето на различните наставни јазици. Моментално во државата се користат пет наставни јазици (македонски, албански, турски, српски и, од неодамна, босански). Но, во услови на познавање само на мајчиниот јазик, и непознавање на другите јазици самите контакти меѓу припадниците на различните заедници стануваат потешки за реализирање во отсуство на заеднички јазик. Поаѓајќи од овој проблем, во стратегијата Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија²⁸ се препорачува посериозно бавење со јазиците преку учење на македонскиот јазик за учениците што учат на немакедонски јазик уште од прво одделение, и започнување со учење на јазиците на заедниците што е можно порано (за учениците што учат на македонски јазик). Со постоечкиот наставен план, македонскиот јазик за учениците што учат на немакедонски наставен јазик се воведува во четврто одделение, додека учениците што учат на македонски јазик може да изберат (како избран предмет) учење албански јазик, но не и на јазиците на другите заедници, почнувајќи од четврто одделение. Во таа насока, во Концепцијата за интеркултурно образование, самото интеркултурно образование се гледа не само во обезбедување образование на мајчин јазик туку и можност за учење на јазикот на другиот со што би се постигнало запознавање, зближување и интегрирање на припадниците на различните заедници, но само доколку во училиштето се стимулира интересот за запознавање на јазикот и културата на „другите“, од нашето непосредно опкружување²⁹.

Од Извештајот за планот за мерења на постигањата за подобрена меѓуетничка кохезија во образованието за учебната 2021/22 година може да се заклучи дека мал број на училишта организираат курсеви за изучување на јазикот на друга етничка припадност. Најголема посетеност има за изучување на албанскиот и турскиот јазик. Најголем дел од училиштата кои организираат курсеви за изучување на јазикот на „другиот“ се средните училишта од Град Скопје каде се реализираат и заеднички наставни часови.

3. Медиуми

Од 90–те години на минатиот век, кога започнува да се демократизира медиумскиот систем во нормативно правен аспект, поголемиот број на медиуми апстрахирајќи ги малите исклучоци, често не ги почитуваа професионалните стандарди и етичките норми, јасно и прецизно пропишани во Етичкиот кодекс на новинарите, но и одредбите на Законот за медиуми³⁰ и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги³¹, кои на медиумите им налагаат да бидат во функција на градењето на интегрирано општество. Јавниот дискурс во политиката и медиумите во Северна

²⁸Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија, Скопје: МОН, 2010

²⁹Концепција за интеркултурно образование, стр. 27

³⁰<https://avmu.mk/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B8/>

³¹<https://avmu.mk/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BE-%D0%B8-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D1%83%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC/>

Македонија, по демократскиот плурализам во 1991 бил „дискурс на разлики“, т.е. се поминале и афирмирале т.е. разликите, со занемарување на заедничките вредности. Особено по конфликтот во 2001 година, дел од медиумите известуваа, коментираа и анализираа, а со тоа и негуваа во информативните содржини во традиционалните, но и новите медиуми, уредувачки политики во прв план ги ставаа етничките интереси, а не професионалните стандарди.

Етно-центристичките наративи околу општествено-политичките случувања и појави, во дел од медиумите, особено од 2002 до 2017 година, придонеле да кога се третира „другиот“ да не отсуствуваат етнички фаворизирања, кои биле бариери во интеркултурната комуникација. Прилично се употребувал и дискриминаторски новинарски речник, како чекор кон дискриминација и стигматизација.

Јавниот радиодифузен сервис (НРТВ), кој не успеал да се трансформира во вистински јавен сервис, но исто така и дел од весниците, комерцијалните телевизии и радио, а во последно време и во он-лајн медиумите се известуваше еднострано и на небалансиран начин, особено кога се работело за етничките прашања. Ваквото известување и медиатизирање на општествената објективна реалност, продуцираше најмалку две паралелни медиумски реалности.

Се нотира дека дека по 2017 година, дел од медиумите, го намалиле интензитетот на етничките ривалства во нивните содржини. Дел од нив, особено во он-лајн сферата, во новинарскиот пристап продолжуваат да манифестираат намерни и лесно видливи тенденции, кои се водат од етно-центристички побуди. Во нив се евидентираат и примери на говор на омраза, но и на етнички стереотипи и предрасуди. За да се намали уште повеќе нивото на етно-центричните наративи во медиумските содржини, без разлика на жанрот или форматот, треба да заживеат реформите во медиумската сфера, кои што се блокирани поради немање на политички консензус.

Новите правни решенија³² усвоени во 2018 година, како резултат на политичката волја на владата на Република Северна Македонија и на парламентарното мнозинство за реформирање на медиумскиот систем, во нормативно - правен аспект обезбедија транспарентен процес за избор на нови членови на Советот на јавниот сервис, Национална Радио и Телевизија (НРТВ), Советот на регулаторното тело - Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ААВМУ). Концептот на овластени кандидати се замени со новиот модел на избор, преку спроведување на јавен конкурс и организирање на јавна дебата со кандидатите кои конкурираат за членови на советот. Кандидатите кои се кандидираат за членови на советот се должни да достават најмалку две писма за поддршка од разни организации, кои се занимаваат со слобода на медиумите, вклучително здруженија на новинари, организации за човекови права и универзитетски образовни институции од областа на новинарството и комуникациите. Изборот на кандидатите за советите на двете најзначајни институции во медиумската сфера се врши со двотретинско парламентарно мнозинство. Поради политичките констелации во Собранието, немаше подготвеност кај дел од политичките партии изборот да се врши според новите правила, туку се бараше политички договор, што е во спротивност со духот на законот, кој промовира независност и автономија во одлучувањето во јавниот сервис и регулаторниот орган. Како последица на политичките несогласувања не беше свикана ниту еднаш собраниската Комисија за избори и именувања и последователно не беше организирана јавната расправа, иако според Законот беше обврзана да го организира во рок од еден месец, по конкурсот, кој беше отворен на 16 јануари 2019 год. Но, првиот конкурс беше неуспешен,

³²<https://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/11/001-Zakon-za-izmenuvanje-i-dopolnuvanje-na-ZAAVMU-248-18-od-31.12.2018-odina.pdf>

Собранието на Република Северна Македонија на 7 мај 2021 година го објави вториот јавен оглас, кој заврши на 5 јуни 2022 година, но и овој избор пропадна поради недостаток на политичка волја. Досега во состаноците на Комисијата се констатирани само имињата на кандидатите кои ги исполнуваат условите утврдени во член 16 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

Истоветен е случајот и во јавниот радиодифузен сервис – Националната радио и телевизија, бидејќи заради блокирање на Комисијата за избори и именувања, не можат да бидат избрани новите членови на Програмскиот совет, кој ги избира раководните позиции: извршниот директор и неговиот заменик. Всушност, дури и по 32 години, НРТВ по правно-нормативната трансформација на политичкиот систем на земјата, останува нереформирана институција, која не успеала да ја унифицира уредувачката политика, дури и околу битни и суштински стратешки општествени прашања, како што е градењето и афирмирањето на мултикултурно општество и интеркултурализот. Јавниот радиодифузен сервис директно е поврзан со демократските, општествените и културолошките потреби на секое општество и потребата за зачувување на медиумскиот плурализам како елемент на општествената кохезија, одраз на културната разновидност и важен фактор на плуралистичката комуникација, која им е достапна на сите. Неговата функција на фактор на општествена кохезија значи дека тој придонесува за интегрирање на сите делови на општеството, дека му служи на целото население, а не само на одделни групи. Тоа значи дека треба да ги задоволува потребите и на повозрасните и на помладите, на побогатите и на посиромашните, на пообразованите и на помалку образованите, и на групите со посебни интереси (културни, верски, научни, социјални, економски, спортски и др.) и на општеството во целина. Со други зборови јавниот сервис не треба да и служи ниту на власта, парламентот, политичките партии, ниту на кој било друг центар на моќ. Тој мора да биде независен од сите центри на моќ и да им служи само на интересите на граѓаните и тоа како на граѓани, а не како потрошувачи. Со помош на клучниот збор јавност доаѓаме до можната дефиниција на јавниот сервис, која го одразува современиот поглед на овој тип на медиумски институции. Ваков пристап е содржан во поголемиот број на меѓународните документи за медиумските стандарди и регулативи, а тоа е веќе спомената формулација дека јавниот сервис е основан од јавноста, финансиран од јавноста и контролиран од јавноста.

Јавниот радиодифузен сервис во земјата, во телевизискиот сегмент продуцира 24 часовна програма на македонски јазик на првиот програмски сервис, 24 часовна програма на албански јазик на вториот програмски сервис, третиот програмски сервис е фокусиран на спорт, филмови и забавна програма, а четвртиот програмски сервис произведува програма на турски, ромски, српски, босански и влашки јазик. И во радиоскиот сегмент на НРТВ, се произведува програма на седум јазици. Произведувањето на програма на многу јазици, само по себе е квалитативна особина и истиот треба да се валоризира со позитивно општествено влијание, што се постигнува со зголемување на неговата доверба. Но, од друга страна продукцијата на интеркултурни програми речиси и да не постои. На стартот на транзицијата, располагаше со силен потенцијал. За жал без адекватна потпора, кадровскиот и техничкиот потенцијал, пред сè, искуството, не беа доволно искористени во функција на промоција на демократските процеси и општествената кохезија. Напротив, паметите несреќни периоди кога јавниот сервис беше во директна функција на партиите на власта, кои имаа етно-националистички агенди, а тоа влијаеше да јавниот сервис биде гласноговорник на ваквите агенди, што е пандан на тоа за што е основан и финансиран да служи на јавноста и јавниот интерес, а еден од највисоките јавни

интереси, како што нагласивме е да биде фактор на кохезија на сите поединци, групи и заедници.

Владата одлучи да го поддржи печатењето и дистрибуцијата на печатените медиуми во земјата, во првата година со 50 милиони денари, а сега со 30 милиони денари. Обезбедените средства се наменети за весници и списанија на македонски и албански јазик. Субвенциите се доделуваат на печатените медиуми со општа информативна природа што објавуваат содржини од политичката, економската, социјалната, културната и други сфери. Медиумите што заработуваат пари од владата мора да ги исполнат сите обврски кон државата и нејзините вработени. Во процесот на постигнување договор со владата учествуваше Здружението на печатените медиуми, а Здружението на новинари го поддржа овој договор и даде свои предлози.

Во медиумскиот систем на Северна Македонија функционира агенцијата за вести - Медиумска информативна агенција (МИА). Од 2006 година оваа агенција е Акционерско друштво во државна сопственост. Произведува вести на три јазици: македонски, албански и англиски. Дневно продуцира околу 350 написи на споменатите јазици и претставува една од веродостојните извори за медиумите во земјата, но и странските медиуми.

Во земјата функционираат околу 150 комерцијални радија и телевизии. Комерцијалните медиуми функционираат врз принципот на профитабилност и продуцираат програма, која привлекува публика, во две главни програмски сегменти: информативниот (вести и дебати) и забавниот (теленовели и разни шоуа). За нив голем професионален предизвик или една од позначајните задачи е како да известуваат за луѓе кои се различни.

Известувањето за различностите и поттикнувањето на интеркултурализмот е многу важна компонента на современото новинарство. За да има кредибилност во општеството, новинарите и медиумите потребно е своите професионални знаења и вештини да ги ставаат во функција на поттикнувањето на меѓусебното разбирање и толеранцијата. Да се работи во спротивност со овие цели некогаш е коњуктурално и популистички, но во долг рок се губи достоинството и професионалниот интегритет во општеството. Само дел од медиумите, како што се Алсат, ТВ 21 и Клан Македонија произвесуваат програма на македонски и албански јазик. И веб платформите на Алсат и ТВ 21 се двојазични, додека Клан не може да се следи на интернет на македонски јазик. Порталот на весникот Коха е двојазичен. Во рамките на проектот на невладината организација Метаморфозис функционираат порталот „Мета“ на македонски јазик и „Порталб“ на албански јазик.

Покрај нетрансформирањето на јавниот радиодифузер, недоволното продуцирање на квалитетна интеркултурна програма и содржини, значаен аспект е дезинформирањето, која заедно со отворената политичка пропаганда во одредени медиуми, клеветата и навредата, употребата на говорот на омразата по разни основи, главно по етничка и верска, претставува еден од најголемите предизвици со кои се соочува општеството. Присуството на „лажните вести“ (кој повеќе е политички, отколку новинарски термин), не е особеност само на он-лајн медиумите, туку и на традиционалните, кои објавуваат/ емитуваат содржини, пред да се верифицираат фактите. Медиумите во светот поминуваат низ фазата на голема трансформација во многу димензии. Традиционалните медиуми веќе не се основниот извор на информации, туку технолошката револуција, во прв ред развојот на социјалните мрежи, блогите и другите форми на комуникација со јавноста, овозможува брзо пренесување на вестите, но многу често на штета на точноста и вистинитоста.

Во Северна Македонија, голем предизвик е како да се справува со негативните трендови во новинарството, како што се „лажните вести“ (иако во ова синтагма има

контрадикторност, а тоа значи дека една вест не може да биде истовремено и лажна). Дезинформациите се еден од главните предизвици на демократијата и се алатка која се користи за манипулација на граѓаните, мешање во изборни процеси и намалување на довербата на граѓаните во медиумите и институциите. Република Северна Македонија во изминативе години на повеќе наврати се има соочено со масовно ширење на дезинформации, како на социјалните мрежи, така и на традиционалните медиуми. Дел од дезинформациите биле споделувани и од териториите на други држави.

Северна Македонија беше означена како земјата на „лажните вести“ откако во 2016 година се откри дека во Велес се водени голем број лажни веб-страници и фејсбук профили кои ширеа дезинформации во САД, за време на тамошните претседателски избори. Тргувајќи од ова, владата на 24.07.2019 година, го подготви Предлог план за одлучна акција против ширењето на лажните вести³³. Предлог акцискиот планот е сублимат на препораки во борбата со дезинформациите, изработен како резултат на следењето на мерките на Европската Комисија, Комитетот на експерти за квалитетно новинарство при Советот на Европа (преку членството во Комитетот од страна на претставник на канцеларијата на Претседателот на Владата на РСМ), секторот за комуникации на НАТО, соработката за професионализација на комуникации и ПР со Британската влада, УСАИД, Европската мрежа за дигитална дипломатија поддржана од Стејт Департментот на САД (преку членството во управниот одбор на мрежата од страна на претставник на канцеларијата на Претседателот на Владата на РСМ) и други. Медиумскиот плурализам е еден од централните концепти на европската медиумска политика. Европската унија и Советот на Европа имаат усвоено широка регулаторна рамка и применуваат различни мерки на поддршка за поттикнување и развој на медиумскиот плурализам во земјите членки на ЕУ и земјите кандидати за членство. Мониторот на медиумски плурализам е научно-истражувачки проект што се спроведува во над 30 европски земји, со цел да се измерат ризиците за медиумскиот плурализам во поглед на четири димензии: (1) Фундаментална заштита, (2) Плуралност на пазарот, (3) Политичка независност, и (4) Социјална инклузивност. Улогата на медиумите во промовирањето на интеркултурните вредности е содржана во сите димензии, но посебно во димензијата на социјалната инклузивност. Република Македонија е исто така опфатена со овој проект уште од 2016 година. Проценката на медиумскиот плурализам во РСМ за 2022 година³⁴ укажува на сериозни ризици во три димензии, а особено во димензијата социјална инклузивност: неразвиеноста на непрофитните медиуми и медиумите на заедниците, економска неодржливост на локалните комерцијални медиуми, слабо известување за локалните теми и прашања што ги засегнуваат граѓаните во локалните заедници и отсуство на оригинални и квалитетни содржини, а поради сето ова и недоволен пристап на најмалите етнички и други локални заедници до медиумите и медиумските содржини. За да се надмине оваа состојба, во извештајот се препорачуваат низа мерки, вклучително и мерки за финансиска поддршка на нови медиумски иницијативи на локално ниво, особено медиуми на заедниците, кои ќе ја зајакнат разновидноста, социјалната кохезија и плуралистичката демократија.

³³<https://vlada.mk/node/18640>

³⁴ Мицевски, И. & Трпевска, С., “Мониторинг на медиумскиот плурализам во дигиталното доба: примена на мониторингот на медиумскиот плурализам во Европската унија, Албанија, Црна Гора, Северна Македонија, Србија и Турција во 2022. Национален извештај: Република Северна Македонија”, Центар за медиумски плурализам и медиумски слободи од Фиренца, 2023. Достапно на: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/75743>

Од јануари 2023 година, во земјава започна процес на медиумски реформи во рамки на проектот „ЕУ за слободата на изразување: усогласување на националното законодавство за медиуми со правото на ЕУ и европските медиумски стандарди“, што беше поддржан од Европската комисија. Во рамки на проектот беа спроведени повеќе експертски анализи и беше организиран широк процес на јавни консултации и дебати во кои учествуваа сите засегнати страни. Како резултат на првата фаза од овој проект, на 17 јули 2023 година Собранието ги усвои измените на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги со кои беше транспонирана Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги од 2018 година. На завршната работилница одржана во октомври 2023 година, во рамки на втората фаза од проектот, беа донесени заклучоци за насоките во кои треба да се одвиваат медиумските реформи, меѓу кои за оваа Стратегија е особено релевантно следново: „...ранливите групи и локалните заедници имаат мал пристап до медиумските содржини, редакциите на помалите јазични заедници во јавниот сервис имаат малку ресурси, непрофитните медиуми и медиумите на заедницата се малку развиени, локалните приватни медиуми на заедниците се економски неодржливи. Во РСМ во моментов постои извесна поддршка за продукција на содржини само во рамки на фондовите со кои располага Агенцијата за филм. Неопходно е да се востанови посебен Фонд за поттикнување на плурализмот и разновидноста на медиумски содржини и истражувачкото новинарство.“³⁵

4. Општествена кохезија

Во истражувачкиот извештај за влијанието на стереотипите и етничката дистанца за појава на дискриминација, говор на омраза и криминал од омраза објавен од мисијата на ОБСЕ во Скопје во 2016 година, меѓу другото е заклучено дека „сегрегацијата во општество може да се воочи во фактот дека најголем дел од испитаниците живеат во етнички еднородни населби што се пресликува во рамките на социјалната интеракција каде блиското опкружување надвор од семејството, поврзано со пријателите со кои се дружат, исто така, е етнички еднородно, односно постои незначителна интеракција со другите етнички заедници“.

Во мислењето на Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства при Советот на Европа од 21 септември 2022 година се препорачува властите да го зголемуваат социо-економското учество на лицата кои припаѓаат на националните малцинства кои живеат во руралните области преку инвестирање во инфраструктурата и можностите за вработување и насочени кон поддршка за младите од малцинските заедници.

Владата на Република Северна Македонија во 2022 година започна широк консултативен процес на изготвување на Национална развојна стратегија. Националната развојна стратегија ќе го исцрта развојниот пат на државата во следните 20 години преку процес на широка консултација, вклученост на сите чинители, како и преку градење меѓу-генерациски, меѓу-етнички, меѓу-партиски и родов консензус кај клучните општествени чинители.

Советот на Европа во 2020 година ја усвои Европска платформа за општествена кохезија која е насочена кон градење инклузивни општества. Посебно внимание се посветува на тоа да се обезбеди секој да може ги ужива своите социјални права, гарантирани со Европската социјална повелба и други релевантни инструменти, во

³⁵ РЕЗИМЕ од Работилница за медиумски реформи „Кон одржлив, разновиден и безбеден медиумски сектор: поддршка на демократијата и плурализмот и во служба на граѓаните“, одржана на 12-13 октомври 2023 година во Скопје.

пракса и без никаква дискриминација, со посебен акцент на ранливите групи, лица со попречености и млади лица, земајќи ги предвид наодите од соодветните механизми за следење. Низ изминатите триесет години, дефиницијата на општеството во кое има општествена кохезија се менуваше, при што главните црти остануваа дека тоа е општество во кое граѓаните меѓусебно се поддржуваат намалувајќи ја нееднаквоста, поделеноста и маргинализацијата.

Приоритетната област „општествена кохезија“ во Стратегија за едно општество и интеркултурализам (2020- 2022) се базираше на две компоненти и тоа 1) комплентарност и надополнување со рамномерниот регионален развој и 2) комплементарност и надополнување со политиките на родова еднаквост.

Вклучувањето на родовата перспектива во политиките, стратешките планови и недискриминација е еден од приоритетите на кои е посветена Владата на Република Северна Македонија. И покрај тоа што имаме солидна законска рамка за родова еднаквост и недискриминација, сепак родовите стереотипи и традиционалните родови улоги е се уште доминатни во земјата. Во период од 25 години само 18 жени се избрани за градоначалнички на локалните избори, наспроти 642 мажи градоначалници. Во Република Северна Македонија жените се значително помалку активни на пазарот на труд од мажите. Стапката на вработеност на жените во Северна Македонија во 2021 година изнесуваше 38.3 %, односно 55.1 % од жените се економски неактивни. Споредбено, истата година, стапката на активно учество на мажите на пазарот на труд изнесува 56.2 %, додека пак стапката на неактивност е 32.8 %. Разликите во стапките на учество на жените и мажите на пазарот на труд доведуваат до родов јаз во стапката на вработеност кој во 2021 година изнесува 20.3 %. Стапката на вработеност е најголема кај жените и мажите на возраст од 35 до 44 години. Кај младото население на возраст од 15 до 29 години стапката на вработеност во 2021 година изнесува 33.4 %. Стапката на вработеност кај девојките и жените од истата возрасна група изнесува 27.6 %, наспроти 38.9 % кај момчињата и мажите. Мажите се речиси подеднакво застапени на пазарот на трудот во руралниот и урбаниот дел од државата, додека од вкупниот број вработени жени, значително е помал бројот на вработени во руралните средини (37 %)³⁶.

Од страна на Собранието на Република Северна Македонија усвоена е Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027 година која ги обединува сите области на делување за постигнување на родова еднаквост преку интегрирање на родовата перспектива во политиките и стратегиите, сузбивање на стереотипите и насилството кон жените, унапредување на положбата на жените во сите сфери на јавниот и приватниот живот. Со донесување на оваа Стратегија, Република Северна Македонија се стреми кон унапредување на состојбата на родовата еднаквост во 13 приоритетни области.

Согласно Законот за еднакви можности за жените и мажите органите на државна управа и единиците на локална самоуправа должни се да определат службено лице координатор и заменик координатор за еднакви можности на жените и мажите кои ќе ги координираат работите од надлежност на државниот орган, за воспоставување на еднакви можности. На ниво на органи на државна управа назначени се 46 координатори за еднакви можности на органи на државна управа. Додека на локално ниво назначени се 75 координатори и формирани се 70 Комисии за еднакви можности на жените и мажите. Во 2021 година Собранието на Република Северна Македонија го донесе Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и

³⁶ https://www.stat.gov.mk/publikacii/2023/ZeniteMazite_2023.pdf

семејното насилство со кој се уредува постапувањето на институциите со должно внимание при преземањето мерки за превенција од родово-базирано насилство врз жените и семејното насилство, постапувањето на институциите за заштита на жените од родово-базирано насилство и семејното насилство, меѓусебната координација на институциите и организациите, услугите за заштита на жртвите и собирањето на податоци за родово-базирано насилство врз жените и семејното насилство. Цел на законот е превенција и спречување на родово-базирано насилство врз жените и семејното насилство, ефективна заштита на жртвите од каков било облик на родово-базирано насилство врз жени, како и на жртвите на семејно насилство, со почитување на основните човекови слободи и права загарантирани со Уставот на Република Северна Македонија и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот на Република Северна Македонија. Целта на законот се заснова на принципот на еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги.

Според Извештајот на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација во 2021 година постапила по вкупно 167 поднесени претставки, од кои 14 претставки по основ на сексуална ориентација, родов идентитет и социјално потекло и утврдила дискриминација во 8 случаи. Во 2022 година биле поднесени 39 претставки и утврдила дискриминација по основ на сексуална ориентација, родов идентитет во 22 случаи.

Постојана е заложбата и активностите за поголемо вклучување на Ромите, како најранлива и најмаргинализирана заедница, и нивен опфат во сите нивоа на образование, зголемување на вработеноста, како и нивно учеството во политичкиот и јавниот живот. Во парламентарниот состав за 2020-2024 година, има една пратеничка Ромка, додека на локално ниво, на последните локални избори одржани 2021 година, ромските политички партии се застапени со 13 советнички места во општините или 1,56%. Еден градоначалник Ром е од општината Шуто Оризари-Скопје. Во 2021 година, вкупниот број на Роми вработени во јавниот сектор изнесува 1.344 лица.

Како приоритетна област во поддршката на образовните процеси за Роми и зголемување на квалитетот на знаењата на учениците Роми, МОН за фискалната 2023, учебната 2022/23 година обезбеди средства за ангажирање на Педагошки помошници, мерка која треба да се имплементира во оваа тековна година.

Во текот на 2021 година според Извештајот на Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија преку проектот „ Активација на ранливи групи на пазарот на труд,, преку Компонентата 1. – Програма за советување и мотивација беа вклучени 640 баратели на работа и тоа во услугата психосоцијална поддршка, а додека 230 добија менторска поддршка. Преку Компонета 2 – Програма за поддршка за вработување на преку обуки вкупно 91 невработено лице беа вклучени во одбука за побарувани занимања на пазарот на трудот, 20 лица беа вработени во рамките на мерката субвенционирање на плати; 7 лица беа вклучени во програмата практиканство. Ромските информативни центри како институционални центри кои преставуваат линк помеѓу заедницата на Роми и институциите на локално ниво за потребите на граѓаните во текот на периодот од јануари -јуни 2022 година дадени се вкупно 1362 услуги. (социјална заштита - 1085, здравство – 161, образование- 12, вработување - 27, лична документација – 24, домување -45 и друго -5). До крајот на 2022 година функционираат осум Ромски Информативни Центри (Гостивар, Делчево, Кочани, Винаца, Неготино, Кичево, Битола и Шуто Оризари), во кои се ангажирани 9 (девет) информатори.

Од 5 до 30 септември 2021 во Република Северна Македонија по дваесет години се спроведе Пописот на населението, домаќинствата и становите, со што добија најновите официјални податоци за демографската структура на населението. Според Пописот на населението, домаќинствата и становите во 2021, во Република Северна Македонија

живеат 1.836.713 жители. Од нив, 50.4 % се жени, а 49.6 % се мажи. Според податоците од Пописот 2021, густината на населението во Република Северна Македонија изнесува 72 лица на еден километар квадратен. Најголема густина на население има во скопската Општина Чаир, која зафаќа површина од само 3 км² со густина на населението од 20 862 жители на км², додека најмала густина има Општина Новаци со 3.5 жители на км². Во споредба со Пописот 2002, вкупното население е намалено за 185.834 жители, што претставува намалување од 9.2 %. Пораст на бројот на населението е забележан само во 13 општини од вкупно 80 општини, од кои 7 се општини што се дел од Град Скопје. Во апсолутни износи, најголемо намалување на населението има во општините Гостивар (-21 272) и Кичево (-17 065), додека зголемувањето е најголемо во општините Аеродром (+5.726) и Кисела Вода (+4.729). Процентуално, најголемо намалување на населението е евидентирано во општините Центар Жупа (-42.9 %) и Маврово и Ростуше (-41.5 %), а најголемо процентуално зголемување на населението има во општините Студеничани (+27.4 %) и Сопиште (+18.7 %). Општини со најмногу население се општините: Куманово со 98 104 жители, Битола со 85 164 и Тетово со 84.770 жители, а општини со најмалку население се општините Зрновци со 2.086 жители, Лозово со 2.264 и Вевчани со 2.359 жители. Во Република Северна Македонија доминира урбаното население (население што живее во градовите) со вкупно 1 131 356 жители (или 61.6 %), додека во руралните средини живеат 705 357 жители (или 38.4 %). На ниво на општини, населението што живее во рурални средини е разместено во речиси сите општини, со исклучок на две општини во Град Скопје кои немаат рурално население (Центар и Чаир), додека во 37 општини воопшто нема урбано население. Урбано население е евидентирано во вкупно 43 општини, од кои во 38 доминира урбаното население со учество од над 50.% во вкупното население во општината, а надвор од територијата на Град Скопје, најголемо учество на урбано население има во Општина Штип (93.6 %). Од друга страна, во 205 населени места со рурален карактер се забележува целосна депопулација.³⁷ Ваквата дистрибуција на населението во Република Северна Македонија, укажува на тоа дека политиките на општествена кохезија, треба да се водат длабински и децентрализирани по плански региони или на ниво ЕЛС, бидејќи секоја регион и општина има свои специфики, со голема разновидност.

Исто така, УНХЦР има идентификувано 488 лица без или во ризик од бездржавјанство кон крајот на ноември 2022 година. Најголем дел од лицата се идентификуваат како Роми (75,6%), по што следуваат лица кои се идентификуваат како Албанци (14,3%), Бошњаци (3,3%), Срби (3,1%), Ашкали (2,5%) и други (1,2%). Од вкупниот број, 53% се жени, а 47% се мажи. Што се однесува, пак, до нивната географска распространетост, во Скопје живеат најмногу лица без или во ризик од бездржавјанство (72,5%), по што следуваат Куманово (7,4%), Тетово (5,2%), Кичево (4%), Битола (3,6%), Гостивар (2,4%), Велес (1,8%), и Прилеп (1,1%), а преостанатите 2% се наоѓаат во другите градови. Од друга страна, во рамките на Пописот спроведен во текот на 2021 година, идентификувани се 584 лица без државјанство, а во базата на податоци за лицата неевидентирани во матична книга на родените, со која располага и за која се грижи УВМК, има регистрирано вкупно 686 лица, бројка која не е променета од 2020 година³⁸. Донесувањето на измените на Законот за матична евиденција е важен чекор кон остварувањето на меѓународните обврски на државата. Овој напор на целото општество го трасира патот на државата да стане првата држава во Европа и втората во светот која ќе го искорени бездржавјанството. Овие измени овозможуваат решавање на сите случаи на бездржавјанство, како и секое дете родено во земјата да добие

³⁷Статистички Атлас, Попис 2021, стр. 14-17, Државен завод за статистика, Скопје, 2022

³⁸УНХЦР, Патоказ за искоренување на бездржавјанството Северна Македонија, стр.3,4

извод при раѓање, без разлика дали неговите родители се без документи или без државјанство.

Во однос на лицата со попречност, Министерството за труд и социјална политика (МТСП) развива современи политики преку воведувањето на Меѓународната класификација на функционирање, попреченост и здравје. Во 2022 година социјалните услуги лична асистенција ја користеле 311 лица, а додека услуга помош и нега во домот 678 лица.

5. Интеркултурни политики

Иако со Охридскиот Рамковен Договор, уставно е загарантирана мултикултурната нормативна рамка во правец да се зачува мултиетничкиот карактер на општеството, како таква таа не е доволна за да обезбеди општествена кохезија, односно интеграција во општеството, како и развој на интеркултурните односи, комуникации како и интеркултурализмот. Потребно е целосна имплементација на сите други нормативни решенија од законскиот систем (обврски преземени од меѓународните договори), како предуслов да се има поголем опфат на сите маргинализирани и ранливи категории луѓе кои страдаат од исклученост од општеството и недоволна заштита. Всушност, во таа насока водат и наодите од ЕК, но и од експертската јавност.

Во препораките на Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за заштита на националните малциства на Советот на Европа за Република Северна Македонија, објавени на 21 Септември 2022 година, меѓу другото се вели³⁹:

„... Значително е подобрена правната заштита од дискриминација со новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација, кој исто така предвидува понезависно тело за еднаквост со зајакнат мандат. Сепак, ниту ова тело ниту Народниот правобранител не се опремени со соодветни ресурси за ефективно да ги исполнат своите мандати. Недостигот на документација продолжува да биде главна пречка за Ромите во пристапот до нивните права бидејќи мерките преземени во последните години сè уште не ги дадоа посакуваните резултати...

...И понатаму нема наменски средства за културите на националните малцинства, што значи дека малцинските здруженија мора да се натпреваруваат со другите културни чинители за истите ограничени средства. Стратегијата „Едно општество за сите“ вовеле инклузивен пристап кон културната политика. Ова се рефлектира и во новиот културен концепт за градот Скопје, кој дава простор за богатата етничка и јазична разновидност на главниот град...

...Иако меѓуетничките односи се чини дека се подобрени во споредба со последниот циклус на мониторинг, етничките, верските и јазичните линии на поделба продолжуваат да постојат и редовно излегуваат на површина во моменти на криза. За да се обезбеди одржливост на Стратегијата „Едно општество за сите“, потребна е поголема политичка поддршка на високо ниво, солидно финансирање и достапност до практичарите на терен...“

Оваа констатација се поклопува со извештајот од внатрешната евалуација на имплементацијата на стратегијата, каде што се констатира напредок во поглед на зголемената свест за интеркултурализмот и на зголемениот број интеркултурни проекти, вклучувањето на правата на заедниците меѓу критериумите на неколку повици за проекти, вклучувајќи ги и трите најважни, Годишната програма при Министерството за култура, оние на Министерството за политички систем и Агенцијата за односи меѓу заедниците. Но потребно е континуирано присуство и меинструмирање

³⁹<https://rm.coe.int/5th-op-north-macedonia-summary-mk/1680a8296a>

на проектите кои ги промовираат културите на заедниците, културата, правата и потребите на различни ранливи и маргинализирани групи, како и интеркултурниот дијалог. Таквите проекти треба да добијат зголемена структурна и финансиска поддршка. Од тие причини, во рамките на оваа стратегија се формира посебна интерсекторска и трансверзална област, во која се предвидуваат мерки кои треба да одат кон сите институции на системот, но и сите останати засегнати страни. Вака конципираната област подобро ќе ја вклопи и препораката од споменатиот последен извештај на СКРКЗНМ земјата да ги адресира сите членови од Конвенцијата и да ја утврди потребата за мерки и активности за нивно исполнување.

Друга значајна Препорака што се адресира со трансверзалната стратешка област е Препораката за политики и управување на различни нивоа на власт Recommendation CM REC (2022)¹⁰ предложена од Управувачкиот комитет за антидискриминација, различност и инклузија (CDADI) при Советот на Европа, а усвоена од Советот на министри на 06 април, 2022 година. Република Северна Македонија и во Управувачкиот комитет и во Комитетот на експерти за интеркултурна интеграција на мигранти има свои претставници кои активно учествуваа во подготовката на оваа препорака. Признавајќи ја „високата цена што не-интеграцијата ја носи“, фактот дека таа доведува до создавање на поделени и паралелни општества како поволна клима за расизам и дискриминација, но и општествениот потенцијал што различноста ја има“, свесни за потребата од холистички пристап доколку се сака „ефективност и одржливост на политиките“ Препораката бара да се -

„воспостави солидна рамка за управување за интеркултурна интеграција заснована на партнерства меѓу сите релевантни нивоа на власт и други засегнати страни, и користење, каде што е можно, партиципативни и советувачки механизми кои ќе ѝ овозможат на пошироката јавност да учествува во креирањето политики и одлучувањето“.

Апендиксот на Препораката ја дефинира интеркултурната интеграција како:

„Интеркултурна интеграција“ е резултат на збир од политики кои го користат потенцијалот на различноста и управуваат со нејзината сложеност, земајќи ги предвид општествените, економските и демографските состојби и целејќи кон кохезија, стабилност и просперитет создаваат услови за еднаков пристап до можностите за интеграција во правниот, општествениот, економскиот и културниот контекст.

Моделот на „интеркултурна интеграција“ бара холистички пристап на координирани и долгорочни политики во сите полиња и нивоа на управување со цел да се промовираат и да се обезбедат еднаквост за сите членови на општеството, да се поттикне заедничко плуралистичко чувство за припадност преку вреднување на различностите и градење на општествена доверба, кохезија во заедницата и значајна интеракција помеѓу луѓето низ различните социо-културни средини олеснувајќи го нивното рамноправно учество и придонес во општеството.

Додека:

„Управување со повеќе нивоа“ е модел на владеење кој ги опфаќа централните, регионалните и локалните власти, како и граѓанските организации. Начините на кои се организира може многу да варираат од една до друга земја. Идеално, тој вклучува елемент од-долу-нагоре и подразбира партиципативни процеси за политика, креација, соработка и координација меѓу сите релевантни јавни органи, на сите нивоа на управување, и со сите релевантни чинители, во областите на споделена надлежност или заеднички интерес.

За да се примени успешно овој модел се препорачува:

„усогласување на стратешките потреби и цели, конзистентност на политиките, споделување на знаења и ресурси, размена на добри практики и заемно учење на

	<p><i>сите нивоа на власт, надоградување на секоја од специфичните надлежности и одговорности и вклучување во сите области на политиката.“</i></p> <p>Препораката упатува на создавање заеднички управувачки и координативни структури помеѓу различните нивоа на администрација во прашањата за интеркултурна интеграција.</p> <p>При Советот на Европа постои програма и мрежа наречена Програма за интеркултурни градови. Програмата „Интеркултурни градови“ ги поддржува градовите и регионите во прегледот и прилагодувањето на нивните политики преку интеркултурна леќа и развивање сеопфатни интеркултурни стратегии за управување со различноста како предност за целото општество.</p> <p>Интеркултурните градови се исто така платформа за поврзување на градовите и лидерите на глобално ниво во заедница каде иницијативите и практиките од еден град се анализираат и споделуваат за да се инспирираат другите. Градовите можат да добиат огромен бенефит од претприемништвото, различните вештини и креативноста поврзани со различноста, под услов да усвојат политики и практики кои ја олеснуваат интеркултурната интеракција и вклучување. Интеркултурен град е место каде што: „Вистинската еднаквост активно се бара преку спречување на дискриминација и прилагодување на управувањето, институциите и услугите на градот на потребите на различното население. Политичките лидери и повеќето граѓани ја гледаат различноста позитивно, како ресурс и разбираат дека сите култури се менуваат додека се среќаваат една со друга на јавната арена. Тие се залагаат за плуралистички градски идентитет изграден околу заедничка визија и заеднички вредности. Значајната интеракција помеѓу различни поединци и групи е создадена преку јавни политики кои промовираат доверба, создаваат врски и го трансформираат јавниот простор на начин што ги умножува приликите за средби, размена и дијалог. Активното граѓанство и учество е овозможено за да се осигура дека никој не е оставен настрана, дека дури и оние кои не уживаат формално државјанство имаат глас во обликувањето на нивното локално општество. Еднаквоста, различноста, интеракцијата и активното граѓанство и учеството се четири меѓусебно поврзани вредности кои го поткрепуваат развојот и одржувањето на еден интеркултурен град.“⁴⁰ За жал досега, и покрај интензивната комуникација со Град Скопје, за која се известува во Годишниот извештај за имплементација, ниту една општина од Република Северна Македонија, не членка на оваа Мрежа на интеркултурни градови при Советот на Европа. Предуслов за зачленување во Мрежата е да се изработи Индекс на интеркултурен град. Преку оваа Стратегија ќе се олесни процесот на некоја од општините во РСМ изработи таков Индекс и да се зачлени во Мрежата.</p>
2.2	<p>Анализа на опкружувањето (СВОТ и ПЕСТЛЕ анализа) и анализа на засегнатите страни</p> <p>Анализа на засегнатите страни</p> <p>За време на целиот процес на подготовка, имплементација, анализа и евалуација, како и изработката на вториот стратешки циклус, голем број на засегнати страни, од органите на државната управа, разните нивоа на власта, граѓанскиот сектор, меѓународните организации и тела, припадници на академската заедница и стручната јавност беа активно вклучени.</p> <p>Соработката и координацијата ја направија оваа централна стратегија на владата широко прифатена, препознаена и во домашната и во меѓународната јавност. И покрај</p>

⁴⁰<https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/about>

предизвиците, како пандемијата, енергетската, финансиската и воената криза во змјата и светот, таа постигна резултати и ги унапреди состојбите во областа, кои се потврдени и преку внатрешните годишни извештаи, независната евалуација од домашни и странски експерти и констатирани во извештаите на меѓународните тела и институции.

Уште во процесот на подготовка на претходната Национална стратегија за развој на концептот за Едно општество и интеркултурализмот, беа утврдени преку 20 министерства, агенции, управи и други државни органи и институции клучни за спроведувањето на една стратегија во областите на интеркултурализмот, општествената кохезија, правата на заедниците, ранливите и маргинализираните групи. Сите тие беа консултирани и вклучени како во процесот на изработката, преку седумте работни групи (кластери) така и во процесот на имплементација на стратегијата, преку двете владини тела задолжени за тоа. Во КТ и во ПОТ членуваа претставници на Владата, на Генералниот Секретаријат (ГС) на ВРСМ, на Канцеларијата на претседателот на ВРСМ, Министерството за правда (МП), МПСОЗ, МОН, МЛС, МК, МТСП, Министерството за финансии (МФ), Агенцијата за остварување на правата на помалубројните заедници, Агенцијата за примена на јазикот, Агенција за млади и спорт (АМС), Комисијата за односи меѓу верските заедници и религиозните групи (КОВЗРГ). Во процесот на имплементација, во известувањето, но и во процесот на подготовка на новата стратегија, редовна комуникација преку работилници, состаноци, т.н. партиципативни форуми, консултации, беа вклучени и Бирото за развој на образованието, Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците, како и Управата за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците. Народниот правобранител е член на ПОТ, а со Комитетот за односи меѓу заедниците при Собранието се воспостави редовна координација, меѓусебно учество на состаноци и други јавни настани. Уште во 2018 година, за изработката на претходната стратегија беше објавен повик на кој се пријавија преку 140 здруженија на граѓани и поединци. Со нивно партиципативно учество беше изработена претходната стратегија и голем дел од нив се јавија како имплементатори на разни активности од акцискиот план по поединечните области, или како спроведувачи на проекти во духот на стратегијата. За подготовката на оваа стратегија, во нов повик се пријавија преку 30 здруженија и поединци кои ја формираа Мрежата за евалуација и подготовка на новата стратегија. Претседателот на Советот за соработка со граѓанските организации, по функција е член на ПОТ. Континуирана соработка се оствари со Фондацијата отворено општество, Македонскиот центар за меѓународна соработка, Цивил Медиа, Нансен дијалог центарот, Фондацијата Фридрих Еберт и други. Посебна соработка се разви со Мисијата на ОБСЕ во земјата и Канцеларијата на високиот комесар за национални малцинства при ОБСЕ. Мисијата на ОБСЕ имаше посебна програма за соработка со Координативното тело и поединечно, со разни институции според акцискиот план и поединечните области. Обезбедувањето на домашни и странски експерти, заедничка конференција, специјалниот курс за интеркултурализам, дата базата на меѓународни документи, Мрежата за евалуација беа резултати на таа соработка. Канцеларијата на Високиот комесар ги обезбеди надворешните евалуатори на Стратегијата, даде техничка поддршка за јакнење на капацитетите на Претседателот на КТ и редовно канеше претставници на КТ на своите меѓународни настани. Посебна соработка се разви и со Одделението за анти-дискриминација при Советот на Европа, каде што претставници на КТ учествуваа во подготовката на низа препораки, инструменти и механизми за интеркултурна интеграција. Претставници на КТ, преку Министерството

за надворешни работи, редовно учествуваа во комуникацијата и известувањето на СКРКНМ како и на ЕКРИ, двете мониторинг тела на Советот на Европа.

Стратегијата беше дебатирана на пет универзитети во земјата, а академската фрла учествуваше и во изготвувањето и во евалуацијата и препораките за новиот стратешки циклус. Во процесот особено беа вклучени проф. д-р рубин Земон, проф. д-р Ана Чупеска Сатнишкова, проф. д-р Сефер Тахири, проф. д-р Иван Атанасковски, проф. д-р Беса Арифџи, академик Абдулменаф Беџети. Тројца од нив се членови на ПОТ.

Преку обрасците за известување, следење и оценување на спроведувањето на активностите и степенот на остварување на очекуваните резултати и зацртаните цели, поделени во седум стратешки области, претставниците на засегнатите страни, правеа детални увиди, анализи, и лоцирање на потребите за ажурирање и евентуално коригирање на временската рамка или другите носители и аспекти на акцискиот план. Тие обрасци по области се делови на интегралниот Годишен извештај кој во три последователни години, 2020, 2021 и 2022 се усвои и се објави на веб страницата на владата, <https://vlada.mk/nacionalni-strategii>, тројазично, на македонски, албански и англиски јазик. Заедно со наодите од двете надворешни евалуации, едната од Мрежата за евалуација, составена од домашни граѓански организации и експерти, и втората, подготвена од странските експерти Серен Кил и Стефани Марсал, поддржани од Мисијата на ОБСЕ во Скопје, односно од канцеларијата на Високиот комесар, се искористени во рамките на анализата на состојбата. Искуствата и поуците извлечени од претходното спроведување на стратегијата се соодветно евалуирани, анализиран се причините и последиците на проблемите, направено е нивно проритизирање, се имаа во предвид утврдените ризици, предизвици, постигнати резултати со индикатори за успешност и табелите за степенот на спроведување на активностите со посебен фокус на утврдување на причинско последичната поврзаност на активностите кои делумно се спровеле или не можеле да се спроведат.

ПЕСТЛЕ АНАЛИЗА

Политички фактори	Економски фактори
Активни владини политики	Економски раст
Мултиетнички коалиции	Финансиска криза
Етно-национализам	Слаба економија
Мрежа на институции	Достапни европски фондови
Регионални иницијативи	Меѓународни фондации
ЕУ и НАТО интеграции	корупција
Турбулентен регион	Финансиски слаб сектор на ЗГ
Социо - културни фактори	Технолошки фактори
Традиција на соживот	Медиуски развој
Силна интер/култура	Лесно достапна технологија
Растечки етно-национализам	Социјални медиуми
Активен НВО сектор	дигитализација
Вмреженост	Достапност на онлајн ресурси
Правни фактори	Еколошки фактори

Постоечка правна рамка	Лоша инфраструктура
Систем на институции	загаденост
Меѓународни конвенции и тела	Слаб рурален и субурбан развој
Постоечки стратегии и политики	Застарени технологии
Меѓународни извештаи, препораки	Зелена агенда
Пресуди и правна практика	Инклузивен и зелен развој

СВОТ АНАЛИЗА	
ЈАКИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Силна политичка волја	Варијации во политичка поддршка и видливост
Посветен и упатен тим	Недоволен ангажман на сите засегнати
Резултати и научени лекции од претходни стратегии	Недоволна координираност и соработка
Институционална поврзаност	Спорост во имплементација
Соработка со меѓународни тела	Недоволни и слаби човечки ресурси
Соработка со невладин сектор	Немање доволно финансиски средства
Утврдена структура, методологија на работа и пристап	недоволна комуникација со политичка опозиција
Популарност на концептот	Недоволен институционален диверзитет
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
Евро-интеграциски процеси	Финансиска и други слични кризи
Добра соработка со ОБСЕ, Совет на Европа	Прелевање на нестабилност од регионот
Институционални реформи	Јакнење на етно-национализмот
Меѓународна репутација	Промена на политики
Заинтересиран сектор на ЗГ	Институционална и политичка криза

2.3

Резултати од спроведувањето на претходна стратегија или поврзани стратегии

По усвојувањето на Стратегијата, во почетокот на 2020 година беа формирани двете владини тела задолжени за спроведувањето на националната стратегија за развој на концептот за Едно општество и интеркултурализам. **Координативното тело при КПВРСМ** е задолжено за следењето и известувањето за спроведувањето на Стратегијата и Акцискиот план. Координативното тело подготви три годишни извештаи (2020, 2021 и 2022) за спроведување на Стратегијата по однос на седумте стратешки области. **Постојаното оперативното тело**, има улога да предлага мерки и активности до Владата поврзани со прашања во врска со развојот на концептот за „Едно општество и интеркултурализам“, да ги разгледува препораките и извештаите на меѓународните тела и комисији и сл. Тоа ги усвои соодветно, годишниот извештај како и ревидираните оперативни обрасци од активностите за имплементација. Дискутираше за битните новини, теориски и концептуални во развојот на овој концепт во домашната и светската јавност, при што беа споделени и соодветни текстуални прилози. Трите годишни извештаи изготвени, дополнети и усвоени од двете тела, и Владата, содржат своевидна внатрешна евалуација и преглед на резултатите и исполнувањето

на стратешките цели и приоритети. За спроведувањето на Стратегијата за развој на концептот за Едно општество и интеркултурализмот 2020-2022 беа подготвени и две надворешни евалуации. Едната, на, за таа намена основаната, Мрежа за оцена на спроведувањето на националната стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам која подготви своја проценка и евалуација, даде дополнителни информации за активности надвор од владините извештаи и даде свои препораки за новиот стратешки циклус. Втората, ја подготвија двајца странски експерти и таа исто така претставува надворешна оцена на спроведувањето, со препораки. Клучните постигнувања на стратегијата по секоја од стратешките области се наведени подолу.

Во областа **правна рамка, првиот приоритет: Ревитализација на институциите во државата од законодавната, извршната и судската власт во функција на изградба и афирмација на концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“ се оствари преку две приоритетни цели:** Зајакнати институции кои континуирано го етаблираат и развиваат концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам и воспоставенаување на функционална мрежа за соработка и интеракција меѓу нив.

Комитетот за односи меѓу заедниците во Собранието на Република Северна Македонија“ редовно одржува седници и, согласно темите, освен претставници на надлежните институции, кани и консултира претставници на граѓанскиот сектор и стручната јавност. Во последните две години, организира и теренски посети на општини со изразена мултикултурност и на училишта со мешан етнички состав, на пример. Освен претседателот, повеќе пратеници се активни во работата на комитетот, и има зголемена видливост во јавноста. За својата работа редовно известува на веб страната на Собранието.

<https://www.sobranie.mk/detali-na-komisija.nsp?param=13936bcb-e2fe-4a22-9649-0b5190771753>

Академијата за обука на судии и јавни обвинители, Судскиот совет и Совет на Јавните обвинители внимаваат на почитување на уставниот принцип на правичната застапеност од сите заедници во правосудните органи. Согласно добиените податоци од АОСЈО почетната обука во 2022 ја следат 97 слушатели од кои 65 лица од женски пол и 32 лица од машки пол. Според етничката припадност обуката ја следат 64 Македонци, 24 Албанци, 3 Турци, 4 Срби, 1 Влаш и 1 Бошњак.

И преку работата на двете владини тела и преку низа дополнителни координативни состаноци, консултации, обуки и други активности, институциите надлежни за правата на заедниците, интеркултурализмот општествената кохезија ред, односно водечки институции за имплементација се во постојана координираност и комуникација во остварување на своите програми. Во таа насока се создаде и посебно Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците во чии состав се и соодветните органи, двете агенции и двете управи, кои се сместија во ист објект и кои ги подобруваат своите организациски, ресурсни и човечки капацитети.

На локално ниво, согласно резултатите од пописот во 2021 година, а во врска со одредбите од Законот за локалната самоуправа, во обврска се 17 единици на локалната самоуправа да конституираат комисии за односи меѓу заедниците.. Во текот на 2022 година, а од увидот на официјалните интернет страници во месец јануари 2023 година, од наведените 17 единици на локалната самоуправа само 7 имаат конституирано комисии за односи меѓу заедниците. А 5 нови се во обврска да направат измени во своите статут и да предвидат формирање на вакви комисии.

Во текот на спроведувањето на Стратегијата се донесе Закон за неевидентирани лица во матична книга на родени (Службен Весник на Република Северна Македонија бр.

42/2020) и со него се обезбедува пристап до социјална заштита, право на образование, здравствена заштита и право на вработување за една категорија на граѓани кои беа надвор од системот. Истовремено, двојно се намали бројката на лицата без документи. Таа бројка целосно ќе исчезне, до крајот на 2023 година, со воведување на сите затекнати лица во државјанство. Дополнително, донесена е нова Национална стратегија за еднаквост и недискриминација за 2022-2026 година.

Во областа **образование**, со наставниот план од учебната 2021/2022 година воведен е слободен избран предмет Јазик на заедницата од IV одделение. Усвоени се стандарди за интеркултурно образование за секој период во основното образование и стандарди за интеркултурно образование на крајот на средното образование. Донесени се нови наставни програми од прво до шесто одделение преку кои се развиваат и учениците се стекнуваат со интеркултурни компетенции уште од најрана возраст. Врз основа на новите наставни програми изработени се и нови наставни материјали и учебници. Во 2021 година донесено е упатство за организирање на заеднички наставни часови за ученици кои наставата ја следат на различни наставни јазици, со што училиштата се поттикнуваат за организираат заеднички наставни часови како надополнување на веќе воспоставените заеднички воннаставни активности. Бирото за развој на образованието акредитираше обука за развивање на интеркултурни компетенции кај наставниците. Во текот на 2022 година обуката со наслов „Мултикултурализам во еднојазични и повеќејазични училишта“ е следена од страна на 782 наставника. МОН додели преку 200 грантови на училиштата за реализација на активности кои придонесуваат за развој и унапредување на мултикултурализмот, интеркултурализмот, меѓуетничката интеграција и толеранција.

Во стратешка **област млади**, во 2022 новата Национална стратегија за млади (2023 – 2027) која започна да се изготвува во 2022 година прецизно ги лоцира потребите на младите на локално, регионално и национално ниво, но и на младите од разни етнички и социјални групи (млади со попреченост, припадници, на немнозински групи, средношколци и студенти).

Во рамки на мерката: информирање на јавноста за последиците на говорот на омраза и криминалот од омраза особено помеѓу младите. Агенцијата за млади и спорт во соработка со Мисијата на ОБСЕ во Скопје спроведе **кампања** за информирање на јавноста за последиците на говорот на омраза, промовирање ненасилство и толеранција, особено помеѓу младите. За потребите на кампањата се изготвија рекламни спотови, се закупија билборди и видео пораки со цел пораката да стигне до што поголем број на млади луѓе. Кампањата може да се види на следниот линк: <https://www.facebook.com/prekinigokrugot/>. За потребите на оваа кампања се организираа 8 форуми ширум државата и се дистрибуира рекламен материјал, летоци и брошури. Исто така во соработка со Мисијата на ОБСЕ во Скопје се изготви рекламен и спот и се публикуваше во јавноста преку јавниот сервис, традиционалните и новите медиуми.

Покрај ова, во 2022 година продолжи да функционира **таканереченото „црвено копче“**, каде граѓаните може да пријавуваат криминал од омраза, говор на омраза и доколку постои било каква форма на насилство. Во функција е меил адресата cybercrime@moi.gov.mk

МТСП спроведе менторска програма преку која се врши споредба на млад човек, особено ако развива антисоцијално однесување, со пријателски расположено лице надвор од семејството како позитивен пример. Оваа мерка се реализира секоја година во рамки на програмата на МТСП. Континуирано се имплементира и програмата за

семејна терапија која ги подобри односите и комуникациите меѓу семејните членови, и нуди помош на родителот и детето за надминување проблем со девијантно однесување и нетолерантноста. МТСП има низа на социјални услуги согласно Законот за социјална заштита и тоа услуги за стручна помош и поддршка, услуги за советување, услуги во заедницата и услуги за вон-семејна заштита каде се опфаќаат советодавна работа, превенирање, ублажување и надминување на последиците од настанатите социјални проблеми на поединец и семејство, советување при развод на брак, семејна медијација за семејства со нарушени семејни односи, психо-социјална поддршка за жртви на семејно насилство, психо-социјален третман на сторители на семејно насилство и други специјализирани видови на советувања.

Во 2022 година продолжи да функционира сервисот (call centre) за поддршка на млади - жртви на насилство, говор на омраза и криминал од омраза преку развиен систем за пријави за семејно насилство, мобинг или вознемирување.

Во однос на **мерката**: Инклузивен процес на вклученост на младите на локално и на регионално ниво во општествениот систем, во 2022 година се промовираше кампања за еднакви можности на младите особено за ранливи категории млади (млади со попреченост, млади од поправни домови, сексуално злоупотребувани млади, млади кои питачат, млади лица зависници од наркотици) од страна на повеќе институции ако се знае дека прашање за еднакви можност е хоризонтално поставено и го применува цел владин систем. Во 2022 година Агенцијата за млади и спорт поддржа проекти со акцент на социјална и етничка инклузија и за оваа цела АМС одвои речиси 6.000.000 денари и беа поддржани речиси 20 организации.

Во рамки на **мерката**: Елиминација на сегрегацијата и дискриминација на младите од различно етничко и социокултурно потекло во 2022 година се изработи анализа за степенот на сегрегација и дискриминација на младите особено разливите категории млади и оние кои не се дел од образовниот процес, како и се направи споредба на постојните казни законски прописи за елиминирање на овој негативен феномен кај младата популација. Покрај ова, во 2022 година се промовираше акција НЕДЕЛА против сегрегација и дискриминација на младите во 8 плански региони со точно утврдени содржини и активности на акцијата и организирање интернет-кампања преку социјалните межи (FB, Twitter и други) **преку проектот на АМС „Европска недела на спортот“**.

Во **областа култура**, една од целите на која континуирано се работеше беше развојот на кохезивни и инклузивни политики во духот на Стратегијата за развој на концептот Едно општество и интеркултурализам. Во периодот од три години неколку стратешки документи беа усогласени преку активен процес на соработка и координација. Такви се Стратегијата за млади, и Стратегијата за инклузија на Ромите 2022-2030, каде што беа создадени акциските планови и во делот на културата и беа идентификувани мерки и активности коишто треба да ја унапредат културата но и интегрираноста на најранливата заедница во општеството. Програмата за одржлив локален развој и децентрализација во Република Северна Македонија 2021-2026 става акценти на инклузивниот развој, родовата еднаквост, достапноста на услугите до сите граѓани, фокусот врз најранливите категории граѓани, интеркултурното образование, развојот на локалните самоуправи преку културата. Градот Скопје поднесе апликација за најголемата и најпрестижна културна програма Европска престолнина на културата, за 2028 година. Пријавната книга го помина првиот круг на селекција, со концепт што експлицитно се залага за афирмација и развој на меѓусебната почит, разбирање и поддршка на културните различности во градот. Претходно, во 2021 беа донесени двете најтипични градски стратегии за оваа стратешка област, Стратегијата за млади на

град Скопје и Стратегијата за развој на културата на град Скопје со акциски план за 2021-2030 година.

Вториот приоритет во областа на културата на кој континуирано се работеше е: афирмација и развој на меѓусебната почит, разбирање и поддршка на културните различности во општеството, во кое културите на сите заедници, врз основа на развиен интеркултурен дијалог силно соработуваат, меѓусебно се надополнуваат и се збогатуваат.

Во таа смисла, зголемена беше поддршката за проекти и активности кои ја подигаат свеста и потребата од силен интеркултурен дијалог, заемно меѓусебно разбирање и еднаква вклученост во културна и уметничката продукција на заедниците при двата главни конкурси, Годишната програма на Министерството за култура и повикот на АОПЗ. Голем исчекор направија резултатите од конкурсот при Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците, каде што 23 од 33 од прифатените проекти беа посветени на еднаквите можности на ранливите групи и заедници, општествената инклузија, интеркултурниот дијалог, борбата против говорот на омраза, за елиминирање на национализмот, ксенофобијата и разните форми на дискриминација. Дури половина од приоритетите и специфичните цели во овие повици ги содржат целите и тематските области кои се опфатени и во Стратегијата за развој на концептот за Едно општество и интеркултурализам.

Интеркултурната димензија, како и културниот диверзитет се испочитува во сите владини повици поврзани со антикризните мерки. Така во петтиот пакет економски КОВИД-19 антикризни мерки, беа поддржани естрадните уметници и културни работници во целиот нивен диверзитет. Како дел од пакетот, Владата на Република Северна Македонија – Генерален секретаријат објави јавен повик за финансиска поддршка за индустријата и операторите за организација на настани со задолжително ангажирање домашни изведувачи за реализација на настани на теми со кои се одбележува 30 години независност на Северна Македонија, во периодот јуни – септември 2021. Од осумте критериуми за поддршка, пет беа во духот на Стратегијата едно општество. Анализата на резултатите покажува дека во 13 од 33 проекти, во ударниот опис на проектот, експлицитно се споменува мултикултурниот карактер или наследство или диверзитет на земјата, кои што овие проекти го слават, односно инкорпорираат. Во уште 7 проекти, учесниците, односно изведувачите, се од различен, мултикултурен бекграунд.

Анализата на годишните програми на институциите која што ја правиме врз база на резултатите од повикот, објавени на веб страницата на Министерството за култура (<https://kultura.gov.mk/25648/>), покажува подобрување на интеркултурната програма. Во драмската дејност, кај театрите како национални институции, и покрај релативно малиот број на проекти кои ги добиваат како официјална поддршка, може да се забележи дека културната различност е високо застапена. Речиси сите театри кои дејствуваат во т.н. мешани средини, и центрите за култура кои добиле средства за театарска програма имаат претстави балансирано, и на македонски и на албански јазик, односно вклучуваат македонски, односно албански, или турски, режисери и автори. Се забележува дека и институциите на кои во извештајот од 2021 година им недостасуваа мултикултурни автори или режисери во 2022 ги има: НУ Гостиварскиот театар, Албанскиот театар, МНТ.

Во визуелните уметности постои тенденција за мултикултурна балансираност кај институциите во мешаните средини. НУ од Куманово, Кичево, Дебар, Прилеп, Охрид. Културниот диверзитет е добро балансиран во програмата на најзначајната институција од областа на визуелните уметности НИ Национална галерија Скопје, а значително интеркултурна програма има Музејот на современи уметности, која во

рамките на реномираната меѓународна манифестација Манифеста, се претстави со голем проект посветен на ромските визуелни уметници, а интеркултурн е и значајната програма Биенале на млади.

Речиси идентична е анализата и кај институционалните корисници во фолклорната дејност, кои добро го изразуваат културниот диверзитет, особено установите во Дебар, Кичево, Гостивар и Куманово. Добар факт е што веќе претходно констатираните манифестации од 2021 имаат континуитет и во 2022 како мултиетничкиот фолклорен фестивал во претежно моноетничка Гевгелија и фолклорната работилница за деца со посебни потреби во Берово. Како пример на добра практика е **НУ Турски театар Скопје**, институција посветена на културниот развој на турската заедница. За успехите на институцијата, Претседателот на државата, и додели Повелба на Република Северна Македонија.

Анализата на резултатите од годишниот конкурс на Министерството за култура во делот на други корисници, покажува значаен диверзитет и интеркултурност на проектите, и прифаќање на проекти на припадниците на заедниците во драмската дејност. Во ликовната дејност, иако балансот меѓу македонски и албански уметници е солиден, недостасуваат проекти од припадниците на помалите заедници. Во издавачката дејност, балансот меѓу македонските и албанските издавачи и автори е добро направен. Има релативно добар број на ромски и турски изданија, а незначително се присутни изданијата на припадници на влашката и бошњачката заедница. Меѓу поддржаните изданија има една книга која експлицитно се занимава со концептот Едно општество, од различни и диверзитетни автори, и една книга којашто се занимава со интеркултурализмот и танцот. Неколку книги се занимаваат со теми блиски до Стратегијата, а како иновативни се појавуваат т.н. инклузивни сликовници, и двојазични сликовници. Како пример на добра практика, ќе ја наведеме програмата на активности на ЗГ Цивил-центар за слобода, во периодот кој е предмет на известување, Цивил има организирано, неколку дебатни панели, работилници и други јавни настани коишто сосема кореспондираат со духот на Стратегијата Едно општество.

Во **областа медиуми**, повеќето од планираните активности континуиран се спроведуваат, вклучително и преку документи за справување со говорот на омраза. Воедно, има видлив резултат со воведувањето на медиумската писменост во едукативниот процес. Продолжува редовна координација на сите чинители со надлежност за адресирање на говорот на омразата (преку Мрежата за борбата против говорот на омразата во медиумите). Ажурирана е база на одлуките на Советот за етика во медиумите во Македонија (СЕММ), во коишто јасно може да се пребараат и случаите на говор на омраза во медиумите.

Во однос на медиумската писменост, од учебната 2022/2023 година во настава се применуваат новите наставни програми за второ и петто одделение. Во новите наставни програми по мајчин јазик за второ одделение предвидени се четири теми/подрачја од кои четвртата тема/подрачје е Медиумска писменост и медиумска култура. Со наставната програма се утврдени и резултати за учење, а во подрачјето Медиумска писменост и медиумска култура уредени се четири резултати: ученикот/ученичката разликува и наведува различни видови на медиуми; ги разбира медиумските пораки и прави разлика помеѓу известување, рекламирање и давање упатства; идентификува и толкува информации и пораки во медиумски содржини и креира куси медиумски пораки за известување, за давање упатства и за рекламирање. Во новите наставни програми по мајчин јазик за петто одделение предвидени се три теми/подрачја од кои третата тема/подрачје е Медиумска култура и медиумска

писменост. Со наставната програма се утврдени и резултати за учење, а во подрачјето Медиумска култура и медиумска писменост уредени се пет резултати: ученикот/ученичката е способен/способна да прави разлика меѓу традиционални и дигитални медиуми и да ги објаснува нивните предности и недостатоци; да разликува факти и мислења во медиумските содржини и да креира медиумски содржини со користење факти и мислења и да користи едноставни начини за верификување на информации и фотографии од интернет; ученикот/ученичката развива свесност за последиците од претерано користење на социјалните мрежи и за потребата од проверка на вистинитоста на информациите на интернет и на социјалните мрежи. Во месец мај и август 2022 беа организирани обуки за медиумска писменост. 105 наставници-обучувачи ја дисеминираа обуката на 2.785 наставници од основно образование од 2-ро и 5-то одделение од сите наставни јазици низ државата (во соработка со БРО беа организирани вкупно 119 обуки).

Во областа **општествена кохезија**, активностите реализирани во овој период придонесоа за исполнување на заложбите за унапредување на општествена кохезија и интеграција со одржлив и инклузивен социо-економски рамномерен регионален развој, обезбедена родова еднаквост, недискриминација и еднакви можности по основа на сите различности и вклучување на родовата перспектива во законската регулатива. Спроведени се низа кампањи за подигање на свеста. Донесен е клучниот документ - Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021 - 2031 и донесен е Закон за рамномерен регионален развој. Спроведен е и пописот кој што ќе биде основа и за подготовка на нова методологија и нови критериуми во понатамошниот регионален развој.

Во рамките на буџетската програма за рамномерен регионален развој редовно се финансираа проекти од единиците на локална самоуправа. Во 2022 година склучени се договори за финансирање на 150 проекти во општините во сите осум плански региони, во вкупна вредност од околу 900 милиони денари за развој на планските региони, на селата, на специфичните подрачја, на урбаните подрачја и за намалување на диспаритетите во и меѓу планските региони.

Најголемиот спроведен проект во изминатиот период од областа на рамномерниот регионален развој се однесуваше за воспоставување на Систем за координација во планирањето, спроведувањето, мониторинг и евалуација на политиката за рамномерен регионален развој (СиРеРа) кој потекнува од целите на Владата за развој на сите региони во Република Македонија и со тоа обезбедување подобри услови за живот за сите граѓани. Проектот се спроведе во координација на Заменик Претседателот на Влада задолжен за економски прашања, координација со економските ресори и инвестиции и од Министерството за локална самоуправа, а со финансиска поддршка од Амбасадата на Швајцарија. Во тие рамки, континуирано се спроведува обуки за вработените во 8 Центри за развој на планските региони. Во исто време, на годишно ниво се имплементира по еден иновативен и еден развоен проект во секој плански регион. На пример, во 2022 година се финансирани седум проекти во планските региони во вкупна вредност од 2,5 милиони швајцарски франци. Проектите беа избрани на инклузивен начин, со учество на граѓаните преку организирање на Форуми во заедниците, на ниво на плански регион. На овој начин се зголемува свесноста за важноста на рамномерниот регионален развој, се зајакнуваат капацитетите на Центрите за развој и на другите надлежни институции за подготовка на квалитетни проекти, избрани на транспарентен и инклузивен начин, со учество на граѓаните, но и транспарентност во постапките во фазата на нивна имплементација.

Во однос на вториот приоритет донесени се важни стратешки документи: Стратегијата за родова еднаквост 2022-2027, Стратегијата за еднаквост и недискриминација 2022-2026, Стратегијата за инклузија на Роми 2022-2030 и отворање Центарот за родово одговорно кој што е дел од Министерството за труд исоцијална политика.

Подготвен е Вториот Индекс 2020 за родова еднаквост за Република Северна Македонија, кој е доставен до Европскиот институт за родова еднаквост на одобрување по што следува негова промоција.

Во рамки на проектот „Промоција на разноликоста и еднаквоста во Северна Македонија“ на Совет на Европа во компонентата за анти-дискриминација и заштита на ранливи групи се подготвија Препораки за хармонизација на 13 закони со Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Во текот на 2022 година продолжи процесот на имплементација на Законот за неевидентирани лица во матична книга на родени. Според последните податоци од Управата за водење на матични книги до јуни 2022 околу 320 лица имаат добиено посебен извод на родени од кои 115 лица имаат посебна идентификациона исправа во периодот од 2020 - 2022 година и за 100 лица се во редовна постапка.

Во март 2022 година, во рамките на Министерство за труд и социјална политика почна да функционира Ресурсниот центар за родово одговорно креирање на политики и буџетирање. Центарот има за цел да помогне во напорите на Република Северна Македонија за систематска и одржлива примена на родово одговорното буџетирање како алатка во креирањето на политиките и буџетските процеси. До сега, реализирани се 31 обуки и обучени се 401 лице вработено во јавен сектор. Креирана е веб страна на ресурсниот центар каде што се објавени повеќе од 250 публикации од областа на РОБ и РЕ, обуки и настани. Исто така, креиран е фејсбук и инстаграм профил за промоција на активностите.

Во прифатниот центар во Визбегово заклучно со месец декември 2022, згрижени се 13 семејства или вкупно 89 лица од кои 29 возрасни и 60 деца на возраст од 1 до 17 години. Во насока на подобрување на состојбата на лицата сместени во центарот, во текот на периодот на известување се преземаа активности од областа на вработувањето, социјалната заштита и образованието. Континуирано се работи на зајакнување на економска одржливост, социјализација и ресоцијализација на семејствата. Во работата со овие семејства се вклучени стручни лица од Центрите за социјална работа, Министерство за труд и социјална политика и две ромски ЗГ. Работоспособните лица се мотивирани и редовно се пријавуваат во АВСРМ како активни баратели на работа. Во учебната 2022/2023 година во подрачното училиште „Св. Климент Охридски“ во Визбегово, вкупно 34 деца се запишани во основно образование. За потребите на Министерство за труд и социјална политика и за потребите на лиценцираните даватели на социјални услуги, во рамките на проектот „Поддршка на модернизацијата и деинституционализација на социјалните услуги“ се подготвија два лесно читливи документи кои ги покриваат социјалните услуги помош и нега во домот и дневен престој за лица со попреченост. Во рамките на Проектот за подобрување на социјалните услуги поддржани се 34 проекти преку кои се создаваат услови за развој на социјални услуги. Половина од избраните општини се рурални средини. Опфатот на корисници на социјални услуги е околу 1300 на локално ниво во вкупно 41 општина.

Во областа на **локална самоуправа**, во текот на спроведување на Стратегијата направена е подготвена е анализа за функционалноста на месните и урбаните заедници со препораки за нејзино подобрување, во смисла на подобрување на статусот и подетално дефинирање на одговорностите во законот за локалната самоуправа. Дополнително, направена е и оценка на имплементацијата на Законот за

	<p>локалната самоуправа. Подготвена е анализа: Комисиите за односи меѓу заедниците во функција на градење на концептот Едно општество и интеркултурализам-Како до функционален механизам. Во анализата е даден осврт за потребата од функционални Комисии, за причините за нивната нефункционалност и конкретни препораки за подобрување на законската рамка и за подобрување на овозможувачката околина за нивно функционирање во полн капацитет. За 2023 се планира да се подготват измени и дополнувања на Законот за локалната самоуправа, при што ќе бидат земени предвид препораките овие анализи.</p> <p>Преку проектот Зајакнување на општинските совети воспоставени се нови алатки за консултација и соработка со граѓаните во 64 општини. Обезбедени се соодветни услови за директно учество на граѓаните на седниците на Советот, обезбедена е опрема за директно пренесување на седниците на Советот, обезбеден е физички пристап за лицата со попреченост и тн.</p> <p>Во општините од Североисточниот и Источниот плански регион е направено прилагодување на ВЕБ страниците за нивно полесно користење од страна на лицата со оштетен вид. За потребите на општините од овие два плански региони се подготвени соодветни прирачни за лицата со попреченост за остварување на правото на слободен пристап до информации од јавен карактер.</p> <p>Министерството за локална самоуправа во соработка со УСАИД во 2022 година подготви Кодекс за транспарентност на локално ниво. Кодексот содржи детални насоки за информациите кои што согласно Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, Законот за локалната самоуправа и други материјални закони, општините се должни да ги објават на своите ВЕБ страници, за начинот на објавување како и за динамиката на нивно ажурирање, со цел да се обезбеди активна транспарентност за работата на локалните власти и локалната администрација и за услугите што ги обезбедува општината. Кодексот е објавен на ВЕБ страната на Министерството, на посебен настан е претставен пред локалните власти, а е планирана и обука за вработените во локалната администрација за 2023 година.</p>
2.4	<p>Проблеми и предизвици</p> <p>Неочекувани проблеми и предизвици и неможност на избегнување дури и на вкалкулираните ризици беа присутни во текот на сите три години при спроведувањето на акцискиот план. Оние кои се должеа на на Пандемијата Ковид 19, како намален капацитет на институциите, неможност да се остварат зацртаните рокови, намалени буџетски средства, неисполнување на јавните настани заради ограничувања во движењето и слично, беа земени предвид во ажурираниот акциски план усвоен во 2021 година, кога активностите беа поставени во нова временска рамка, со модифицирани активности или потребни ресурси. Во втората половина од тригодишниот акциски план, предизвиците и проблемите повторно се појавија, овојпат не само како резултат од продолженото траење на Пандемијата Ковид 19, туку и од последиците на воената агресија на Русија врз Украина. Во разните области овие околности создадоа различни видови криза, а во планираните активности во делот на интеркултурните политики, општествената кохезија и институционалниот систем се одразија преку ограничени буџети и рестриктивен однос кон зголемување на капацитетите, одложување на потребните вработувања или зголемување на технолошките ресурси.</p> <p>Во областа институции, новонастанатите неповолни услови во кои установите опстојуваат среде предизвиците на здравствената и другите последователни кризи, се одразија не само на неподобрувањето, туку и на влошување на институционалните</p>

капацитети и можноста за планирање во турбулентни околности. Сепак, надвор од неочекуваните општествени случувања, дел од предизвиците упатуваат на општата состојба и нивото на деловна или општествена култура. Дел од мерките не се спроведоа со очекуваниот интензитет и поради недоволниот капацитет или незаинтересираност од институциите. Тие слабости понекогаш беа комбинирани со специфични, еднократни околности, како менување на персонални решенија во власта, и на локално и на централно ниво. Важно е сите институции кои имаат надлежност во областите на оваа стратегија, предводени од Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците да преземат лидерска улога во промовирање на вредностите на мултикултурализмот, толеранцијата и интеркултурната комуникација, елиминирање на говорот на омраза и во соработка со граѓанскиот сектор и меѓународните организации, во заедничка координација на институционално и вон-институционално ниво, да се насочат кон менување на општествената свест, преку новиот акциски план да се постигнат резултати и да се зголеми довербата во институциите. Во таа насока од посебна важност е воспоставувањето на јасни и прецизни, според протокол, воспоставени комуникациски и координациски линии помеѓу институциите учеснички во имплементација на активностите од оваа стратегија.

Во областа **образование**, во последниве десетина години подготвени се голем број стратешки документи, донесени се законски одредби и подзаконски акти во насока на унапредувањето на интеркултурализмот и меѓуетничката интеграција во образованието. Сепак истражувањата идентификуваат сè уште различни предизвици во самиот образовен систем во однос на тоа колку образованието им овозможува на учениците кои се различни по која било основа да се сретнат, спријателат и да соработуваат. Во повеќејазичните училишта просторно-временската организација на наставата се реализира на тој начин што ги превенира контактите помеѓу учениците што учат на различни наставни јазици, поради што процент на ученици од различни наставни јазици кои навистина се среќаваат, спријателуваат и соработуваат додека се во училишните клупи иако расте сепак останува занемарлив. Учениците од различни наставни јазици главно комуницираат меѓу себе преку воннаставни активности, и сè уште е мал бројот на училишта кои организираат заеднички наставни часови. Со донесување на Упатството за организирање на заеднички часови од страна на БРО и ЦСОО се очекува промена на ваквата ситуација, но потребна е дополнителна поддршка како од образовните институции така и на локално ниво од страна на општините.

Бирото за развој на образованието во текот на 2021/22 година спроведе истражување „Наставникот-фактор за интеркултурно образование“ Заклучоците од истражувањето водат кон препораки за тоа дека: Наставниците од двете етнички заедници треба да станат свесни дека интеркултурните компетенции вклучуваат подготвеност за интеракција, базирана на меѓусебно прифаќање и почитување, континуираната професионална соработка меѓу наставниците од различни наставни јазици кој води кон унапредување на наставата, а не само како на предуслов за реализација на заеднички активности со „мешани“ групи ученици. Дополнително, Ковид 19 пандемијата зналително влијаеше и во одредена мера ги уназади меѓусебните контакти на учениците за време на воннаставните активности, кои во овој период се намалија и главно се организираа онлајн преку средствата и платформите за електронска комуникација.

Посебено внимание, во нашиот образовен систем, треба да се обрне на користењето на различните наставни јазици. Моментално во државата се користат пет наставни јазици (македонски, албански, турски, српски и, од неодамна, босански). Но, во услови на познавање само на мајчиниот јазик, и непознавање на другите јазици самите

	<p>контакти меѓу припадниците на различните заедници стануваат потешки за реализирање во отсуство на заеднички јазик.</p> <p>Во областа медиуми, и покрај одреден напредок во однос на емитување на четврти канал со зголемен обем на времетраењето и содржините кои се емитуваат на јазиците на немнозинските заедници, демократизацијата и реформата на НРТВ останува најголем предизвик. Програмски совет и менаџмент се со истечен мандат, а во Собранието на РСМ се уште е блокиран процесот и не претставува приоритет, изборот на нови членови на Советот на НРТ и Советот на ААВМУ. Владата ќе продолжи да апелира до пратениците, повторно да го активираат и што поскоро да го финализираат овој процес.</p> <p>Во областа на општествената кохезија, и покрај тоа што имаме солидна законска рамка, неколку стратегии, како оние за инклузија на Ромите, за родова еднаквост и недискриминација, сепак општествената кохезија не е на нивото кое го посакуваме. Етничките, родовите стереотипи, говорот на омраза, поделеноста во општеството, традиционалните родови улоги, неприфаќањето на правата на ЛГБТ+ лицата, се сè уште доминатни во земјата. Унапредувањето на законската регулатива, усвојување на нови измени и дополнувања на законите, хармонизацијата на останатите закони, доуредувањето на областите со низа подзаконски акти, остануваат предизвици во претстојниот период. Потребно е понатамошно градење на капацитети и подигање на јавната свест. Спроведувањето на политиката на рамномерен регионален развој е еден од поголемите предизвици за обезбедување на воедначен пристап до јавните ресурси за сите граѓани. Продолжувањето и продлабочувањето на процесот на децентрализација се очекува да даде нов квалитет во обезбедувањето на услугите на локално ниво, преку посамостојно и поотчетно управување, поголема вклученост и инклузивност. Интегративните политики треба да ја надминат просторната сегрегација и маргинализацијата, како што се препорачува во документите при Советот на Европа.</p> <p>Во областа на интеркултурните политики, потребно е да се создадат експлицитни буџетски линии и програми за остварување на правата на заедниците и интеркултурализам, коишто нема да се намалуваат под квантифициран минимум при неповолни надворешни влијанија. Јавните повици како оние при МПСОЗ и АОПЗ треба да станат традиционални и да ги зголемат своите буџети, со што ќе продолжи да се подига свеста за значењето на културната различност, културните права на заедниците и интеркултурализмот и во институциите на централно и локално ниво, но и пошироко во општеството. Треба да се унапреди соработката меѓу културните установи со организации што ги претставуваат заедниците и претставници на други категории граѓани, со што ќе се збогатат интеркултурните содржини во годишните програми на националните и локалните установи.</p>
<p>3</p>	<p>Стратешка рамка</p>
<p>3.1.</p>	<p>Визија за развој на областите</p> <p>„Република Северна Македонија со развиена интеркултурна комуникација, препознатлива по признавањето на сите различности, кои, еднакви во своите права, учествуваат во носењето на одлуките во општествено-политичките процеси и градат меѓусебна почит, доверба и силна општествена кохезија“.</p> <p>Оваа, визија, се надоврзува на претходната, дадена во Стратегијата за развој на концептот Едно општество и интеркултурализмот, 2020-2022. Таа ги признава резултатите постигнати во претходниот стратешки период, ги отсликува прецизно и усогласено со другите стратешки документи вредностите кон коишто стреми. Таа е во</p>

	<p>согласност со Уставот и законската рамка на Република Северна Македонија, програмските определби на Владата, а особено во насока кон достигнување на стандардите за полноправно членство во Европската Унија. Исто така визијата е во согласност со сите меѓународни документи на меѓународните организации како што се ОН, Советот на Европа, ОБСЕ, ОДИХР во кои Република Северна Македонија е полноправна членка, а кои документи ги има прифатени, потпишано и ратификувано.</p>
<p>3.2.</p>	<p>Приоритетни области, општи и посебни цели во секоја од приоритетни области</p> <p>3.2.1 Приоритетна област: Институции</p> <p>Општа цел: Зајакнување на институционалната функционалност и ефикасност за развој на интеркултурализмот на клучните институции на сите нивоа на власт</p> <p>Посебна цел 1 Зголемување на капацитетите на клучните институции за спроведување на интеркултурни политики</p> <p>Посебна цел 2: Зајакнување на интеркултурната сензитивност и правичната застапеност</p> <p>Посебна цел 3: Зголемена координација и редовна комуникација на клучните институции на сите нивоа на власт</p> <p>3.2.2 Приоритетна област: Образование</p> <p>Општа цел: Унапредување и зајакнување на интеркултурноста во основно и средно образование</p> <p>Посебна цел: 1. Обезбедување интеракција меѓу учениците од различните етнички заедници/различните наставни јазици во основното и средното образование</p> <p>Посебна цел 2. Унапредување на учењето на јазикот на „другиот“</p> <p>Посебна цел 3. Зајакнување на елементите на интеркултуралноста во наставните содржини</p> <p>3.2.3 Приоритетна област: Медиуми</p> <p>Општа цел: Унапредување на интеркултурализмот во медиумите и медиумскиот плурализам</p> <p>Посебна цел 1. Зајакнување на борба против говорот на омраза, дезинформациите и „лажните вести“ во медиумскиот простор</p> <p>Посебна цел 2. Зајакнување на капацитетите и збогатување на програмските содржини на НРТ за афирмација на интеркултурализмот</p> <p>Посебна цел 3. Промовирање на интеркултурните вредности во комерцијалните и непрофитните медиуми.</p> <p>3.2.4 Приоритетна област: Општествена кохезија</p> <p>Општа цел: Засилување на општествена кохезија на национално и локално ниво</p> <p>Посебна цел 1 Намалување на поделеноста во општеството, просторната сегрегација и маргинализацијата во местата на живеење</p> <p>Посебна цел 2 Унапредување на социо-економската еднаквост на ранливите и маргинализирани категории граѓани</p> <p>Посебна цел 3 Развивање на стратегии кои ќе помогнат кон намалување на инциденти и гласини на база на различности</p> <p>3.2.4 Приоритетна област: Интеркултурни политики</p>

	<p>Општа цел: Унапредување на интеркултурните политики на национално и локално ниво.</p> <p>Посебна цел 1.: Создавање нови и зголемување на постојните буџетски линии и програми за остварување на правата на заедниците и интеркултурализам, коишто нема да се намалуваат под квантифициран минимум при неповолни надворешни влијанија</p> <p>Посебна цел 2.: Развој на научно-истражувачката дејност за интеркултурализмот</p> <p>Посебна цел 3.: Вмрежување во „Мрежата на интеркултурни градови“ на Советот на Европа</p> <p>Посебна цел 4.: Популаризирање на интеркултурализмот преку спортски, културни и забавни активности</p>
3.3.	<p>Резиме на политиките односно клучните правци на делување или мерки за остварување на општите и посебните цели</p> <p>3.3.1 Институции</p> <p>Посебна цел 1.</p> <p>Мерка/активност 1.1: подобрување на надлежностите, мандатот и мисиите на институциите</p> <p>Мерка/активност 1.2: создавање нови институции, сектори, одделенија за градење и спроведување на интеркултурни политики</p> <p>Мерка/активност 1.3: подобрување на технолошките, финансиските и човечките ресурси</p> <p>Посебна цел 2.</p> <p>Мерка/активност 2.1: Подобрување на диверзитетот на вработени во клучните и сите други институции</p> <p>Мерка/ активност 2.2: Обука на вработените за ефективно градење и спроведување на интеркултурни политики, програми и активности</p> <p>Посебна цел 3.</p> <p>Мерка/активност 3.1: Назначување на „официри за интеркултурализам“ во сите органи на државната управа на национално и локално ниво</p> <p>Мерка/ активност 3.2: креирање на “мрежна софтверска дата база”</p> <p>Мерка/активност 3.3: создавање прецизен протокол на комуникација и координација помеѓу различните нивоа на администрација во прашањата за интеркултурна интеграција</p> <p>3.3.2 Образование</p> <p>посебна цел: 1</p> <p>Мерка 1.1 Зајакнување на заедничките наставни часови и вон-наставни активности во основните и средните училишта</p> <p>Активност 1.1.1 Организирање на наставата во повеќе-јазичните училишта на начин со кој се превенира физичката сегрегација според јазик на настава</p> <p>Активност 1.1.2 Организирање на заеднички вон-наставни активности во основните и средните училишта</p> <p>Активност 1.1.3 Организација на „Недела на интеркултурализмот“ со учество на сите училишта од општината</p>

Активност 1.1.4 Реализација на заеднички наставни часови во основните и средните училишта по најмалку два различни наставни предмети⁴¹

Мерка. 1.2 Зајакнување на интеркултурните компетенции на наставниците, стручните соработници и директорите преку воспоставување на систем на континуирани обуки и вреднување

Активност 1.2.1 Обуки на наставници и стручни соработници од основни и средни училишта за стекнување компетенции за работа во мултикултурни средини преку заеднички наставни/вон-наставни активности

посебна цел 2.

Мерка..2.1 Зајакнување на јазичните компетенции (познавање и користење на македонски јазик) на учениците кои следат настава на друг наставен јазик

Активност.2.1.1 Ревидирање и развој на нови наставни програми, учебници, прирачници и наставни материјали за изучување на македонски јазик за ученици кои следат настава на друг јазик

Активност.2.1.2 Обука на наставници (кои предаваат македонски јазик за ученици кои следат настава на друг наставен јазик) за современи методи на изучување јазик

Мерка.2.2. Зајакнување на јазичните компетенции (базично познавање на јазиците на заедниците) на учениците што учат на македонски наставен јазик

Активност 2.2.1 Учениците што учат на македонски јазик во повеќејазични училишта/општини имаат изборен предмет за јазикот на други етнички заедници почнувајќи од IV одд.

посебна цел 3.

Мерка.3.1 Подобрување на знаењата на учениците за различните културни/етнички заедници

Активност.3.1.1 Донесување на нови наставни програми во основно (од седмо до деветто одделение) и средно образование во кои се вградени принципите на интеркултурализам

Активност.3.1.2 Ревидирање на учебниците и изработка на нови учебници, прирачници и наставни материјали со интеркултурни содржини во насока на запознавање со културата на „другите“ и почитување на различностите

Активност 3.1.3 Ревизија на списокот на задолжителни лектури за сите одделенија со опфаќање на автори припадници на различните заедници

Активност.3.1.4 Вработување наставници и спроведување обука на наставници за изборниот предмет за јазикот и културата на заедниците (Ромите, Власите, Турците, Бошњациите и Србите)

Активност.3.1.5 Изготвување прирачници и наставни помагала за наставниците кои го предават изборниот предмет за јазикот и културата на заедниците (Ромите, Власите, Турците, Бошњациите и Србите)

Активност.3.1.6 Намалување на прагот ученици во една паралелка за воведување на изборниот предмет за јазикот и културата на заедниците (Ромите, Власите, Турците, Бошњациите и Србите)

3.3.3 Медиуми

⁴¹ Изборот на наставните предмети е во согласност со Упатството за организирање на заеднички наставни часови

(https://mon.gov.mk/stored/document/Upatstvo%20za%20realizacija%20na%20zaednicki%20nastavni%20casovi_MKD_digitalna%20verzija.pdf)

Посебна цел 1.

Мерка/ активност 1.1. Зајакнување на поддршката на Мрежата за борба против говорот на омразата во медиумите.

Мерка/ активност 1.2. Зголемување на капацитетите на МВР и ЈО за ефективно реагирање и постапување по случаи на говор на омраза во медиумите и социјалните мрежи

Мерка/ активност 1.3. Креирање на „фокални точки“ при МВР за пријавување од страна на граѓаните на говор на омраза, криминал од омраза и други форми на насилство, составена од обучени припадници на МВР, со своја интернет страна и други средства за комуникација

Мерка/ активност 1.4. Креирање на прирачник за дела од говор на омраза, криминал од омраза и други форми на насилство при МВР за сите припадници на полицијата

Мерка/ активност 1.5. Зајакнување на капацитетите на Акциската група за борба против дезинформации и напади на демократијата

Посебна цел 2.

Мерка/ активност 2.1. Креирање на програмски политики за промоција на интеркултурализмот и програмска плуралност во јавниот сервис

активност 2.1.2. Продукција и емитување на интеркултурни емисии во сите програмски столбови на јавниот сервис

активност 2.1.3. Формирање на заедничка соба за вести во информативната програма на НРТВ помеѓу првиот сервис и редакциите на заедниците

Мерка/ активност 2.2. зголемена видливост на интеркултурната програма на НРТВ на различни платформи

Мерка/ активност 2.3. Зајакнување на човечките капацитети во сите редакции и дописништва за известување за интеркултурализмот

Мерка/ активност 2.4. Зајакнување на капацитетите на програмата на албански јазик и програмата на заедниците во НРТВ

Мерка/ активност 2.5. Зголемување на квалитативниот надзор за спроведување на интеркултурализмот во НРТВ

Посебна цел 3.

Мерка/ активност 3.1. Зајакнување на човечките капацитети во комерцијалните и непрофитните медиуми за известување за интеркултурализмот

Мерка/ активност.3.2. Поддршка на медиумите кои го развиваат интеркултурализмот

Мерка/ активност 3.3. Креирање на Интернет платформа за медиумски интеркултурализам со најинтересните прилози на комерцијалните и непрофитните медиуми

3.3.4 Општествена кохезија

Посебна цел 1.

Мерка/ активност 1.1. формирање на сите законски обврзани локални КОМЗ и поттикнување на општините да ги формираат и кога не се законски обврзани

Мерка/ активност 1.2 Вклучување на различните заедници во локалниот економски развој, културата и подобрување на застапеноста на локално ниво

Мерка/ активност 1.3 зајакнување на познавањето на јазикот на другите заедници во државната и локалната администрација

Мерка/ активност 1.4 зголемување на бројот на професионални преведувачи и толкувачи во администрацијата

Мерка/активност 1.5 дополнување на календарот на празници со националните денови на „другите“ заедници

Посебна цел 2

Мерка/активност 2.1. Засилување и популаризирање на мерките против сиромаштијата, социјалната исклученост, родова нееднаквост и дискриминација и маргинализација на најранливите категории

Мерка/активност 2.2. Зголемена поддршка за проекти на локален и регионален инклузивен развој особено во руралните средини и руралната инфраструктура

Мерка/активност 2.3. Унапредување на претприемништвото и економските иницијативи кај жените и економско јакнење на ранливите и маргинализирани категории граѓани

Мерка/активност 2.4. Зголемување на социјалните и здравствените пакети за ранливите и маргинализирани категории граѓани (млади лица, жени, лица со попречености, етнички малцинства и ЛГБТИ+)

Мерка/активност 2.5. Зголемување на поддршката за домување за ранливите и маргинализирани категории граѓани (жени, лица со попреченост, етнички заедници)

Посебна цел 3.

Мерка/активност 3.1. Создавање мрежа против гласини, стереотипи, предрасуди, дискриминација, антиродови движења, хомофобија и ксенофобија на национално и локално ниво

Мерка/активност 3.2 спроведување кампањи против гласини, стереотипи, предрасуди, дискриминација, антиродови движења, хомофобија и ксенофобија на национално и локално ниво

3.3.5 Интеркултурни политики

Посебна цел 1.

Мерка/ активност 1.1 создавање повици за проекти и приоритети во што повеќе министерства и агенции и на локално ниво

Мерка/ активност 1.2 Дефинирање и квантифицирање на линиите за поддршка во законски, подзаконски и други акти

Мерка/ активност 1.3 Обезбедување простор за работа на ЗГ од областа на интеркултурализмот и културата на заедниците

Посебна цел 2.

Мерка/активност 2.1. Финансиска поддршка на научни проекти со интеркултуралистичка димензија

Мерка/активност 2.2. Формирање на научно- истражувачки институт за интеркултурализам

Посебна цел 3.

Мерка/активност 3.1. Избор на општини што ќе аплицираат во Мрежата на интеркултурни градови

Мерка/активност 3.2. Изработка на индекс за интеркултурен град и зачленување во Мрежата

Посебна цел 4.

Мерка/ активност 4.1. Организирање едукативни интеркултуралистички квизови

	Мерка/активност 4.2. Организирање спортски и забавни манифестации за развој на интеркултурната свест
4.	Рамка за следење, оценување и известување
4.1.	Табеларен приказ на показателите на успешност на ниво на резултат, исход и ефект – рамка на показатели поврзани со приоритетните области, општите и посебните цели заедно со почетната, преодната и крајната вредност на секој од утврдените показатели – во прилог.
4.2.	<p>Начин на прибирање на податоците и мерење на показателите на успешност</p> <p>Следењето на спроведувањето се одвива континуирано во согласност со временската рамка на мерките и активностите утврдени со акцискиот план на стратешката област. Спроведувањето на стратегија се следи од страна на одговорниот субјект – лица задолжени за секоја стратешка област одделно. Следењето подразбира собирање на податоци за степенот и навременото спроведување на мерките и активностите и на утврдување на евентуалните потешкотии, застои и ризици кои можат да произлезат во текот на спроведувањето, оценка на влијанието на нереализираните активности врз остварувањето на планираните цели како и предлагање на решенија за излез од настанатата ситуација како резултат на застојот во спроведувањето. Во функција на мерење и оценување на показателите на успешност за секој показател се утврдува планиран резултат на годишно ниво. При изборот на показатели на успешност треба да се води грижа и за избор родово сензитивен показател(и).</p> <p>Во функција на анализа и оценување меѓу планираниот и реално остварениот резултат и утврдување на потенцијалното отстапување во неговото спроведување со показателот се утврдува и појдовната основа на показателот. Доколку од различни причини не може да се утврди појдовната основа на показателот, за појдовна основа се зема резултатот (квантитативен или квалитативен) кој ќе се добие со првото мерење. Во рамките на ефикасниот систем за следење, оценување и известување на акционите планови по кластери/стратешки области се утврдува систем за прибирање на податоци, врз основа на утврден образец за следење на акционите планови по кластери/стратешки области.</p>
4.3.	<p>Надлежни органи задожени за спроведување, следење, оценување и известување и органи кои учествуваат во процесот на следење, оценување и известување</p> <p>Управувањето со Стратегијата ќе се води по т.н. модел на „multilevel governance“ (Управување со повеќе нивоа). Тоа е модел на владеење кој опфаќа централно, регионално и локално управување со вклученост на граѓанските организации и други заинтересирани страни. Начините на кои е организирано може многу да варираат од една земја во друга. Идеално, тој вклучува елемент од дното нагоре и подразбира поставување на партиципативни процеси за креирање политики, соработка и координација меѓу сите релевантни јавни органи, со сите релевантни чинители, во области на споделена надлежност или заеднички интерес.</p> <p>Спроведувањето на оваа стратегија на политичко ниво го следи т.н. Совет на Стратегијата (во натамошниот текст: Совет). Истиот го сочинуваат по функција 5 претставници на Владата на РСМ, претседателот на Координативното тело при КПВРСМ, претседателот на Советот за соработка со и развој на граѓанското општество, како и по 5 претставници на академската заедница и граѓанскиот сектор. Во него членуваат и двајца претставници на ЗЕЛС, како и Претседателот на Комитетот за односи меѓу заедниците на Собранието на РСМ. Составот на Советот го определува Владата на предлог на КПВРСМ. Главната улога на Советот е да предлага мерки и активности до Владата поврзани со прашања во врска со интеркултурализам,</p>

општествена кохезија и сродните области. Ова тело ќе ги разгледува препораките и извештаите на меѓународните тела и комисији.

Следењето и известувањето за спроведувањето на Стратегијата и Акцискиот план го спроведува Координативното тело при КПВСРМ во соработка со ресорните министерства, одговорните органи и другите институции наведени во Акцискиот план, како и назначените „официри за интеркултурализам“. За ефикасна работа, Координативното тело се состои од 15 членови и нивни заменици, избрани од Владата, на предлог на КПВСРМ. По потреба на состаноците присуствуваат и други претставници, на покана на Претседателот на КТ. Ова тело врши координација на процесот на спроведување на Стратегијата; обезбедување поврзаност и усогласеност на останатите стратешки документи; следење на спроведување на Акцискиот план на оваа стратегија и давање препораки до ВРСМ за преземање соодветни мерки во случај на неспроведување или тешкотии во спроведувањето; приоритизација на клучните активности во спроведувањето на оваа стратегија, како и планирање на идните активности. Одговорните субјекти задолжени за функционалниот систем за следење на спроведувањето, оценувањето и известувањето на ниво на кластери, посветуваат особена грижа на степенот на реализација на приоритетите и целите на ниво на стратешка област, на почитување на динамиката на спроведување на мерките и на активностите, ефикасноста и ефективноста во користењето на финансиските средства и видливоста на ефектите на политиките кои се спроведуваат. Следењето на спроведувањето се одвива континуирано во согласност со временската рамка на мерките и активностите утврдени со акцискиот план на стратешката област. Следењето на стратегијата подразбира собирање податоци за степенот на реализација на активностите и на утврдување на евентуалните ризици кои можат да произлезат од нереализирани активности или од неостварените резултати. Составен елемент во развивањето на оваа интерсекторска стратегија е воспоставување на функционален систем за следење на спроведувањето, оценувањето и известување кој треба да обезбеди:

- професионална грижа и посветеност врз спроведувањето и согледување на степенот на напредок;
- квалитетно спроведување на стратегијата во целина како стратешки плански документ;
- алатка за информирање по хиерархија-раководството за актуелната состојбата со спроведувањето, оценувањето и известување;
- обезбедување можност за навремено реагирање преку идентификување на проблемите и потешкотиите кои би настанале во рамките на спроведувањето;
- создавање дата база на податоци која ќе послужи како здрава основа при идните планирања;
- спроведување на анализа и споредба меѓу планираниот и реално остварениот резултат на годишно ниво;
- основа за квалитетна отчетност и транспарентност.

Одговорните субјекти задолжени за функционалниот систем за следење на спроведувањето, оценувањето и известувањето на ниво на кластери особена грижа посветуваат на степенот на реализација на приоритетите и целите на ниво на кластер/приоритетна област, на запазување на динамиката на спроведување на мерките и активностите, ефикасноста и ефективноста во користењето на финансиските средства и видливоста на ефектите на политиките кои се спроведуваат.

4.4.	<p>Постапка и динамиката на известување и на оценување на постигнатите резултати</p> <p>Координативното тело четири пати годишно го информира Советот за степенот на реализација на Акцискиот план на Стратегијата а еднаш годишно, во првиот квартал од годината, до Советот и до Владата на Република Северна Македонија доставува годишен извештај за спроведување на Акцискиот план на Стратегијата. При подготвување на извештаите ќе се имаат во предвид следните начела: концизност и јасност; релевантност; објективност, како и информациите да бидат квантитативно и квалитетно изразени.</p> <p>Годишниот извештај за спроведување на Акцискиот план на Стратегијата ќе ја применува рамката за прибирање на податоци и следење на акцискиот план за спроведување на стратегијата прецизно утврдени во Образец 6 и 7 од Методологијата за начинот на подготвување, спроведување, следење, известување и оценување на секторските стратегии и Упатството за структурата, содржината и начинот на подготвување, спроведување, следење, известување и оценување на секторските и мултисекторските стратегии.</p> <p>Извештаите се објавуваат на веб-страницата на ВРСМ. На овој начин ќе се обезбеди преглед за степенот на реализација по стратешките области и ќе се утврдат потенцијалните ризици.</p>
4.5.	<p>Механизми за координација</p> <p>Координативното тело при КПВРСМ во кое членуваат претставници на ресорните министерства, клучни институции и назначените „официри за интеркултурализам“ се состануваат по потреба, зависно од динамиката на имплементацијата зацртана во акцискиот план, а најмалку двапати месечно. Тие се во постојана координација, при што согласно потребите на акцискиот план континуирано комуницираат со надлежните институции. Сите потреби кои произлегуваат од реализацијата, се дискутираат на седниците на КТ и се носат соодветни заклучоци по кои се постапува, меѓу две седници на КТ.</p> <p>Советот по правило се состанува четири пати годишно за да го разгледа извештајот за спроведување на Стратегијата и акцискиот план, но и да ја разгледа поврзаноста на приоритетите со другите стратешки документи. Дневниот ред, записниците, материјалите и заклучоците од седниците на Советот се објавуваат на веб-страниците на Владата на РСМ (важи со 4.3 и 4.5)</p> <p>Владата ги усвојува Годишните извештаи, ревидираните сегменти од акциските планови, промените во телата и сите други нужни одлуки или измени битни во спроведувањето на Стратегијата.</p>
	<p>5. Управување со ризици</p>
5.1.	<p>Утврдени ризици кои би можеле да влијаат на спроведувањето и постигнувањето на планираните општи и посебни цели</p> <p>5.1.1. Непостоење на политичка волја од засегнатите страни на национално и локално ниво</p> <p>5.1.2. промена на владините приоритети</p> <p>5.1.3. Неследење и непочитување на препораките од страна на засегнатите страни дадени од експертите, КТ и Советот на Стратегијата.</p> <p>5.1.4. Недоволен број на претставници на власта на национално и локално ниво, како и на претставници на крајните корисници и заинтересираните страни, подготвени да учествуваат ефективно во активностите</p> <p>5.1.5. Недоволен број на учесници од граѓански сектор</p>

	<p>5.1.6. Губење на институционалната и општествената меморија за процесот, документите и податоците употребени при подготовка на оваа стратегија</p> <p>5.1.7. Недоволно развиена свест и волја за потреба од подобрување на општествена кохезија</p> <p>5.1.8. Недоволна мотивираност за учество во активности за општествена кохезија на засегнатите страни</p> <p>5.1.9. Нерегулирањето на онлајн медиумите се злоупотребува и се сфаќа како право на медиумите да дезинформираат и употребуваат говор на омраза, оправдувајќи ги тие чекори како слобода на изразувањето и на говорот.</p> <p>5.1.10. Недоволна поддршка кон механизмот за саморегулација во медиумите, како начин за елиминирање на дезинформациите или пак прифаќањето и коригирањето на евентуалните грешки или пропусти кои се случуваат во медиумските содржини.</p> <p>5.1.11. Ниското ниво на медиумска писменост во земјата.</p> <p>5.1.12. Недоволната реакција на државните органи, особено јавниот обвинител за процесирање на случаите во кои се пријавува говор на омраза.</p> <p>5.1.13. Недостиг на волја од страна на раководството на јавниот сервис за да јавниот сервис биде интеркултурен медиум.</p> <p>5.1.14. Недостиг на интерес од страна на меѓународни донатори и домашни граѓански организации.</p> <p>5.1.15. Недостиг од интерес, но и непоседување на професионални знаења и вештини на новинарите и медиумските работници, вработени во НРТВ да учествуваат во процесот.</p> <p>5.1.16. Недостиг на волја на дел од медиумите за да произведуваат интеркултурна програма.</p> <p>5.1.17. Недостиг на програмски простор за интеркултурни содржини, кои би биле од голем интерес на компаниите за комерцијално рекламирање.</p>
5.2.	<p>Мерки за справување со ризиците</p> <p>5.2.1. Зголемување на степенот и бројот на консултативни состаноци и лобирање кај засегнатите страни на национално и локално ниво</p> <p>5.2.2. Притисок во јавноста, лобирање кај политичките актери/ барање за отчетност од политичките партии</p> <p>5.2.3. Зајакнување на комуникацијата помеѓу КТ и засегнатите страни, поинтезивно следење на реализацијата на препораките /инсистирање на политичка одговорност, а на административно ниво и дисциплински казни</p> <p>5.2.4. Зголемување на степенот и бројот на консултативни состаноци и лобирање кај националните и локалните власти, засегнатите страни, и крајните корисници/ конкретизирање на работните задачи што ќе помогне во избегнување на преземањето на одговорност</p> <p>5.2.5. Зголемена и редовна комуникација со граѓанскиот сектор</p> <p>5.2.6. Дигитализирање и поставување на сите материјали поврзани со стратегијата на онлајн платформа или веб страница</p> <p>5.2.7. Кампања за подигање на свеста/ примери на успешни активности</p> <p>5.2.8. Зголемена комуникација и размена на информации</p> <p>5.2.9. Заокружување на правната рамка во согласност со ЕУ стандардите</p> <p>5.2.10. Зголемување на свеста кај јавноста за постоењето на алатката за поднесување на жалби/ Обезбедување одржливост на Советот за етика во медиумите преку партиципирање и преку финансиска поддршка</p> <p>5.2.11. Промовирање и развивање на концептот за медиумска писменост, кај сите возрастни категории и ранливите групи</p>

	<p>5.2.12. Зголемување на ангажманот на државните органи особено на јавното обвинителство во насока на сузбивање на говорот на омразата и меѓуинституционална размена на искуства.</p> <p>5.2.13. Неопходни итни реформи во медиумскиот систем, кој ќе обезбедуваат транспарентен и одговорен избор на членови на Програмскиот совет, кој ќе избира нови кадри за менаџирање на НРТ.</p> <p>5.2.14. Средби со донаторите, организирање на заедничка конференција/ зголемена транспарентност на активностите што се спроведуваат во рамки на стратегијата</p> <p>5.2.15. Организирање на обуки за новинарскиот кадар и другите медиумски работници, ангажирани во НРТ, за да се обучуваат за интеркултурно новинарство/ формирање на интерна школа за вештини.</p> <p>5.2.16. Промовирање на кредибилниот новинарство од страна на општествените чинители.</p> <p>5.2.17. Промовирање на концептот на интеркултурализмот и општествената кохезија, со нагласок дека и бизнисот односно компаниите остваруваат јавен интерес со фактот дека се општествено одговорни/ засебни медиумски содржини од независни продукции со поддршка од странски и домашни донатори.</p>
5.3.	<p>Начинот на ревидирање на акцискиот план</p> <p>Потребата за ревидирање на акцискиот план можно е да произлезе од следењето на имплементацијата и анализата која ја врши Координативното тело. Основа за тоа се извештаите за степенот на имплементација и наодите на КТ и Советот.</p> <p>Во насока на обезбедување транспарентност и инклузивност во процесот на следење и известување, Координативното тело, како и постојаното советодавно тело ќе остварува редовна соработка со сите засегнати страни. Имено, најмалку еднаш годишно ќе се одржуваат јавни расправи за степенот на имплементацијата и за постигнатите резултати на Стратегијата и за предлози за ревидирање на Акцискиот план на Стратегијата. Јавните расправи ќе бидат отворени за сите заинтересирани страни. Оценување ќе се прави од страна на независни експерти на среден рок (на две години), како и по истекот на временската рамка на Стратегијата 2024 – 2026. Доколку во целиот процес се утврди потреба од ревидирање на акцискиот план, Координативното тело ќе изврши ревизија, која Советот ќе ја разгледа и ќе предложи до Владата таа да го усвои ажурираниот и ревидиран акциски план.</p>
	6. Акциски план
	<p>Табеларен приказ на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мерки и активности за остварување на општите и посебните цели во секоја од утврдните приоритетни области, - показатели за успешност на ниво на резултати, исход и ефекти, - надлежни органи на државната управа задолжени за спроведување и координација на стратегијата - други органи кои учествуваат во спроведувањето, следењето и известувањето на акцискиот план, - трошоци за спроведување на мерките и активностите - рокови за спроведување на мерките и активностите. <p>Во прилог.</p>
	7. Индикативен финансиски план
	<p>Табеларен приказ на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - потребни средства за спроведување на акцискиот план по приоритетна област, општа и посебни цели - извор на финансирање

	Во прилог.

